

Rafał Dmowski, Michał Jerzy Chromiński

Udział 22. Pułku Piechoty z Siedlec w wypadkach majowych 1926 roku : część I

Niepodległość i Pamięć 23/3 (55), 93-128

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Rafał Dmowski

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

Michał Jerzy Chromiński

Wojskowe Biuro Historyczne im. gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego

Udział 22. Pułku Piechoty z Siedlec w wypadkach majowych 1926 roku. Część I

Słowa kluczowe

Polska 1918–1939, przewrót majowy 1926 r., Wojsko Polskie, 22. Pułk Piechoty, Józef Piłsudski, Siedlce, Warszawa

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie i uporządkowanie informacji o działaniach 22. pp w maju 1926 roku, znajdujących się w archiwaliach i rozszaniach po różnych publikacjach, jak również ukazanie wyników własnych badań źródłowych autorów niniejszej pracy, dotyczących tego tematu. Tekst podzielono na dwie części. W pierwszej omówiono zdarzenia poprzedzające wydarzenia majowe w Warszawie oraz działania 22. pp w stolicy do nocy z 12 na 13 maja 1926 roku.

Wstęp

22. Pułk Piechoty (22. pp) w dwudziestoleciu międzywojennym stacjonował w Siedlcach i zapisał się chlubnie w tradycji oręża polskiego. W trakcie wojny polsko-bolszewickiej w komunikatach Sztabu Generalnego (SG) pułk wymieniono aż 15-krotnie, a trzech oficerów pułku zasłużyło na imienne wyróżnienie. Za zasługi bojowe 22. pp w wojnie 1919–1920 4 grudnia 1920 roku w Łazdunach k. Lidy chorągiew pułku została udekorowana Orderem Virtuti Militari V klasy przez Naczelnego Wodza. Tym samym odznaczeniem za wojnę 1919–1920 uhonorowano również dwudziestu trzech oficerów, trzydziestu czterech szeregowych pułku, a Krzyżem Walecznych sześćdziesięciu ośmiu oficerów i czterystu szesnastu szeregowych¹. Za wojnę obronną we wrześniu 1939 roku srebrnym Orderem Virtuti Militari zostało odznaczonych czterech oficerów i jeden podoficer pułku².

Niestety, pomimo iż powstało kilka publikacji dot. 22. pp³, to siedlecka jednostka nie doczekała się dotychczas opublikowanej

¹ „Żołnierz Polski” 1924, nr 9, s. 5; B. Kowalczewski, *Zarys historii wojennej 22-go Pułku Piechoty*, Warszawa 1930, s. 61, 66.

² J. Izdebski, *Dzieje 9 Dywizji Piechoty 1918–1939*, Warszawa 2000, s. 317.

³ *Jednodniówka 22 pp 1919–1920*, Wilno 1920; B. Kowalczewski, op. cit.; J. Garbaczewski, *Kawalerowie Orderu Virtuti Militari Siedleckiego 22 Pułku Piechoty za wojnę 1918–1921 r.*, Siedlce 1995; J. Woyno, *Z dziejów Polskiej Organizacji Wojskowej na Podlasiu (1914–1918)*, „Szkice Podlaskie” 1999, z. 7, s. 71–81; J. Garbaczewski, *Kadra oficerska 22 Pułku Piechoty (Siedlce) w latach wojny 1918–1921*, „Szkice Podlaskie” 2000, z. 8, s. 175–192; R. Dmowski, *Udział 22 pułku piechoty w przewrocie majowym*, „Szkice Podlaskie” 2001, z. 9, s. 219–227; J. Izdebski, op. cit.; Z. Cicirko, *Z kart historii piłki nożnej Wojskowego Klubu Sportowego 22. Pułku Piechoty w latach 1922–1939*, „Szkice Podlaskie” 2003, z. 11, s. 77–85; M. J. Chromiński, *Zarys historii sztabu 22. Siedleckiego Pułku Piechoty*, „Szkice Podlaskie” 2007, z. 15, s. 38–45; idem, *Zarys historii Batalionu Zapasowego 22. Siedleckiego Pułku Piechoty w latach 1919–1922*, „Szkice Podlaskie” 2008, z. 16, s. 5–20; idem, *Zarys historii 22. pułku piechoty ochotniczej z Siedlec*, „Szkice Podlaskie” 2009–2010, z. 17–18, s. 71–91; idem, *Udział III Okręgu Polskiej Organizacji Wojskowej w formowaniu 22. Siedleckiego Pułku Piechoty w 1918 roku*, „Szkice Podlaskie” 2011–2012, z. 19–20, s. 107–162. Warto także wspomnieć o nieopublikowanej drukiem pracy magisterskiej M. J. Chromińskiego *Powstanie i organizacja 22. Pułku Piechoty w Siedlcach w latach 1918–1922* napisanej pod kierunkiem prof. M. Wagnera i obronionej w 2010 r. w Instytucie Historii Akademii Podlaskiej w Siedlcach.

monografii, dlatego też, zważywszy na ten fakt, jak również na okoliczności rocznicowe, autorom wydaje się słusznym przedstawienie w niniejszym artykule jednego z najważniejszych epizodów z dziejów siedleckiej jednostki⁴. Wydarzenia z 12–15 maja 1926 roku doczekały się już pokażnej liczby opracowań, zarówno naukowych, jak i publicystycznych, brak jest natomiast publikacji dotyczących roli poszczególnych oddziałów biorących udział w zamachu majowym⁵.

Rzeczpospolita Polska, odradzając się po ponadstuletnim okresie zaborów, jako młode państwo borykała się z wieloma problemami natury gospodarczej i politycznej. Jednym z nich była walka o władzę i ustroj wewnętrzny państwa, jak również kryzys demokracji parlamentarnej. Od listopada 1918 do maja 1926 roku w Polsce powołano aż 14 różnych gabinetów. Trudna sytuacja gospodarcza państwa, jak również widmo kryzysu finansowego, powodowały wzrost bezrobocia, a to z kolei przekładało się na wybuchające strajki i rozruchy niezadowolonych obywateli. W grudniu 1922 roku zabity został pierwszy prezydent odrodzonego państwa polskiego – prof. Gabriel Narutowicz. Wydarzenie to spowodowało wstrząs opinii publicznej w kraju i za granicą, rodząc pytania, czy społeczeństwo polskie dojrzało do systemu demokratyczno-parlamentarnego. Marszałek Józef Piłsudski stale mówił o „moralnej zgniliznie”, konieczności dyscypliny i poświęcenia. Aktywnie

⁴ Pierwszy opis działań jednostki w maju 1926 r. ukazał się w 2001 r., jednak ze względu na nowe materiały, do jakich udało się obecnie dotrzeć autorom, jest on już w znacznej mierze nieaktualny. Zob. R. Dmowski, op. cit., s. 219–227.

⁵ W. Pobóg-Malinowski, *Najnowsza historia polityczna Polski 1864–1945*, t. 2, 1919–1939, Londyn 1956; S. Benedykt, *O przełomie majowym*, „Wiadomości” 1959, nr 2; H. Piątkowski, *Wspomnienia z wypadków majowych 1926 roku*, „Bellona” 1961, z. 3–4; J. Grzędziński, *Maj 1926*, Paryż 1965; M. Romeyko, *Przed i po maju*, Warszawa 1967; A. Garlicki, P. Stawecki, *Przewrót wojskowy w Polsce w 1926 r. Wybór dokumentów*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1977, nr 2; 1978, nr 1; 1979, nr 4; A. Garlicki, *Przewrót majowy*, Warszawa 1979; A. Czubiński, *Przewrót majowy 1926 roku*, Warszawa 1989; A. Garlicki, *Z Sulejówka do Belwederu*, Warszawa 1990; Z. Cieślowski, *Zamach stanu: materiały źródłowe do przewrotu majowego*, Warszawa 2002; *Przewrót majowy 1926 r. w relacjach świadków i uczestników. Materiały Instytutu Józefa Piłsudskiego*. Wyboru dokonał i wstępem opatrzył A. Adamczyk, Londyn–Piotrków Trybunalski 2003; *Zamach stanu Józefa Piłsudskiego 1926 roku*, pod red. M. Siomy, Lublin 2007; C. Witkowski, *Majowy zamach stanu, wojskowy rokosz Piłsudskiego*, Warszawa 2016.

broniał interesów sił zbrojnych, które w celu lepszego zrównoważenia budżetu próbowano zmniejszyć. W listopadzie 1925 roku Piłsudski osobiście złożył wizytę prezydentowi Stanisławowi Wojciechowskiemu, wręczając mu memorandum z protestem przeciwko rzekomym atakom rządu na honor sił zbrojnych. Marszałek oraz jego zwolennicy nieustannie krytykowali ustrój demokracji parlamentarnej, domagając się sanacji – uzdrowienia stosunków w państwie. Zarówno Piłsudski, jak i jego otoczenie, nie precyzowali jednak bliżej, na czym miałyby ono polegać, oprócz zaprowadzenia dyktatury wojskowej. Jesienią 1925 roku do Sulejówka został potajemnie wezwany prof. Kazimierz Bartel, któremu marszałek obiecał stanowisko premiera w planowanym przez niego rządzie. W tym samym czasie Piłsudski polecił swojemu bliskiemu i zaufanemu współpracownikowi – gen. Gustawowi Orlicz-Dreszerowi, aby ten rozpoczął tajne przygotowania wojskowe. Działaniom tym sprzyjał fakt objęcia teki ministra spraw wojskowych w rządzie Aleksandra Skrzyńskiego przez zaprzyjaźnionego z marszałkiem gen. Lucjana Żeligowskiego oraz zajęcia ważnych stanowisk w Sztabie Generalnym (SG) przez wiernych i całkowicie mu oddanych oficerów⁶.

1. Przygotowania 22. Pułku Piechoty do przewrotu

Jak po latach wspominał były dowódca 22. pp – gen. Henryk Krok-Paszkowski⁷, na około dwa tygodnie przed wypadkami majowymi

⁶ A. Czubiński, op. cit., s. 38–46; *Sejmy Drugiej Rzeczypospolitej*, pod red. A. Zakrzewskiego, Warszawa 1990, s. 85; R. M. Watt, *Gorzka chwała, Polska i jej los 1918–1939*, Warszawa 2011, s. 194–195; H. Zieliński, *Historia Polski 1914–1939*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1985, s. 178.

⁷ Płk Henryk Krok-Paszkowski (1887–1969) w 22. pp służył od stycznia 1919 r., najpierw jako dowódca I batalionu, a od maja 1920 r. jako dowódca pułku. Był jednym z najbardziej zaufanych oficerów marszałka. W okresie 1908–1918 był m.in. oficerem-instruktorem Związku Walki Czynnej (ZWC), Związku Strzeleckiego (ZS), komendantem plutonu Pierwszej Kompanii Kadrowej, komendantem siedleckiej placówki Polskiej Organizacji Wojskowej (POW) i komendantem Szkoły Podoficerskiej POW w Warszawie, oficerem 5. pp I Brygady Legionów Polskich (LP). Za: Wojskowe Biuro Historyczne (WBH), Kolekcja Generałów i Osobistości (KGiO), sygn. I.480.289; *Legiony Polskie 1914. Wybór materiałów źródłowych z zasobu Centralnego Archiwum Wojskowego*, pod red. A. C. Żaka, Warszawa–Kraków 2014, s. 335.

został wezwany do dowódcy 9. Dywizji Piechoty (DP)⁸ – gen. Mieczysława Ryś-Trojanowskiego⁹ na poufną rozmowę. W jej trakcie dowódca 22. pp został zorientowany w sytuacji politycznej oraz zapytany, czy w dowodzonym przez niego pułku znajdują się pewni, doświadczeni i chętni oficerowie, których być może w najbliższych dniach trzeba byłoby użyć w Warszawie w specjalnym zadaniu. Płk Krok-Paszkowski zameldował wówczas, iż takich oficerów w pułku posiada. Należy przypomnieć, iż w grudniu 1922 roku, po zabójstwie pierwszego prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej – prof. Narutowicza, żołnierze batalionów III i sztabowego 22. pp wyjechali do Warszawy, w celu pełnienia służby asystencyjnej i utrzymania porządku po wprowadzonym przez premiera gen. Władysława Sikorskiego stanie wyjątkowym¹⁰.

⁸ 9. DP formowana była od 12 czerwca 1919 r. w strefie frontowej na Polesiu w czasie wojny polsko-bolszewickiej. Sztab dywizji został utworzony na bazie sztabu Grupy Operacyjnej „Polesie” gen. Antoniego Listowskiego. Po zakończeniu wojny dowództwo i sztab 9. DP w dn. 21 września 1922 r. przyjechały do Siedlec, gdzie zostały dyslokowane. W skład 9. DP weszły: 22. pp w Siedlcach, 34. pp w Białej Podlaskiej, 35. pp w Brześciu nad Bugiem, 9. Pułk Artylerii Lekkiej (pal) w Siedlcach (do 1933 r. w Białej Podlaskiej). 9. DP wraz z 20. i 30. DP oraz 9. Brygadą Jazdy podlegały pod Dowództwo Okręgu Korpusu nr IX w Brześciu nad Bugiem. W kampanii wrześniowej 9. DP walczyła w składzie Armii Pomorze, gdzie w pierwszych dniach września została rozbita w korytarzu pomorskim. 9. DP była jedną z trzech dywizji Wojska Polskiego, których wszystkie chorągwie i sztandary pułkowe zostały udekorowane najwyższym bojowym odznaczeniem – Orderem Virtuti Militari. Szerzej o 9. DP w: WBH, Dowództwo Frontu Poleskiego, sygn. I.310.6.1-8; WBH, 9. Dywizja Piechoty, sygn. I.313.9.1-80; J. Izdebski, op. cit.; T. Matuszak, *9 Dywizja Piechoty w latach 1919–1939 w zasobie aktowym Centralnego Archiwum Wojskowego*, „Szkice Podlaskie” 1999, z. 7, s. 135–141; E. Kospath-Pawłowski, S. Maksimiec, B. Martowicz, P. Matusak, G. Nowik, D. Radziwiłłowicz, *9 Dywizja Piechoty w dziejach oręża polskiego*, Pruszków 1995.

⁹ Gen. Mieczysław Ryś-Trojanowski (1881–1945) funkcję dowódcy 9. DP pełnił od 1923 r. Był jednym z najbardziej zaufanych oficerów marszałka. W okresie 1904–1918 był m.in. działaczem Polskiej Partii Socjalistycznej (PPS), oficerem ZWC i ZS, a następnie dowódcą batalionu w oddziałach Strzeleckich, oficer sztabu I Brygady LP, dowódca 7. i 5. pp LP. Za: WBH, KGiO, sygn. I.480.526.; *Legiony Polskie...*, op. cit., s. 370–371.

¹⁰ Za: *Korpus poleski 1918–1928*, Brześć nad Bugiem 1928, s. 109; T. Nałęcz, *Rządy Sejmu 1921–1926*, Warszawa 1991, s. 29; J. Izdebski, op. cit., s. 99; R. M. Watt, op. cit., s. 174.

26 kwietnia, po odbyciu z nimi poufnej rozmowy w kasynie oficerskim, płk Krok-Paszkowski podał dowódcy 9. DP odpowiednią ilość kandydatów. Było ich około 10, w tym: kpt. Mieczysław Janowski (dowódca I batalionu), kpt. Jerzy de Tramecourt (dowódca kompanii), kpt. Henryk Picheta (dowódca kompanii ckm), kpt. Aleksander Fiszer (dowódca kompanii), kpt. Lucjan Nadrowski (dowódca kompanii), por. Wacław Ptaszyński (dowódca kompanii). Wymienieni oficerowie byli bardzo dobrze znani płk. Krok-Paszkowskiemu, bowiem tak jak on służyli w 22. pp od początku powstania pułku w listopadzie 1918 roku, a jako oficerowie i dowódcy wykazali się w wojnie polsko-bolszewickiej 1920 roku, otrzymując (wszyscy wymienieni) najwyższe odznaczenia wojskowe. Płk Krok-Paszkowski poinformował także wyżej wymienionych oficerów, że w razie niepowodzenia zamachu, całą odpowiedzialność bierze na siebie. Należy bowiem pamiętać, że oficerom za udział w rokoszu groziło wyrzucenie z armii oraz odpowiedzialność karna za złamanie przysięgi dochowania wierności legalnie wybranym władzom. Do momentu wyjazdu pułku do Warszawy, grono to przygotowywało ewentualne metody działania w stolicy. Dowódca 22. pp zakładał użycie do wykonania zadania wyłonionego z pułku jednego batalionu w sile trzech kompanii liniowych i jednej kompanii ckm utworzonej z pododdziałów I i III batalionu. Kombi-nowany batalion wraz z dowódcą pułku miał udać się do Warszawy zarekwirowanym pociągiem, a reszta pułku pod komendą zastępcy dowódcy 22. pp – ppłk. Mieczysława Sokół-Szahina, miała pozostać w siedleckim garnizonie. Zakładano, że organizacja batalionu do wykonania zadania nie zajmie konspiratorom więcej czasu niż 2 godziny, jako że większość oficerów i podoficerów była zżyta z pułkiem od czasów wojny, a wymagane przesunięcia i przygotowania należało prowadzić bez zwracania zbytnej uwagi żołnierzy. Wyznaczonym dniem alarmu został dzień święta 3 maja, lecz pierwsze dni tego miesiąca nie przyniosły żadnej decyzji, tak więc w pułku nadal prowadzono ustalony harmonogram zajęć¹¹.

¹¹ *Relacja gen. Henryka Krok-Paszowskiego*, [w:] *Przewrót majowy 1926 r. w relacjach świadków i uczestników. Materiały Instytutu Józefa Piłsudskiego*. Wyboru dokonał i wstępem opatrzył A. Adamczyk, Londyn–Piotrków Trybunalski 2003, s. 91–92; *Relacja płk. Henryka Pichety*, [w:] *Przewrót majowy 1926 r. w relacjach...*, s. 133–134. O poinformowaniu oficerów 22. pp o planowanym zamachu

Nie wiadomo, czy dowódca i oficerowie pułku brali pod uwagę zbrojne wsparcie Piłsudskiego, czy też raczej chodziło o tzw. demonstrację siły, którą marszałek mógłby szachować prezydenta Stanisława Wojciechowskiego oraz rząd premiera Wincentego Witosa. Wydaje się, że należy zgodzić się z przyjętą aktualnie w historiografii tezą, iż Piłsudski swój polityczny cel chciał osiągnąć poprzez odpowiednią demonstrację siły wobec prezydenta i rządu, a nie poprzez bratobójczą walkę i niepotrzebny rozlew krwi po obu stronach konfliktu¹².

Warto wspomnieć, iż 18 kwietnia 1926 roku z inspiracji płk. Bolesława Wieniawy-Długoszowskiego ukazał się rozkaz ministra spraw wojskowych gen. Lucjana Żeligowskiego, który wyznaczał na dzień 10 maja koncentrację na poligonie w podwarszawskim Rembertowie odpowiednio dobranych oddziałów. Wśród nich były m.in. Batalion Manewrowy z Rembertowa, Szkoła Podchorążych Piechoty (SPP) z Warszawy, 7. Pułk Ułanów (p.uł.) Lubelskich z Mińska Mazowieckiego, 22. pp z Siedlec, 1. Pułk Strzelców Konnych (psk) z Garwolina i 11. p.uł. Legionowych z Ciechanowa. W dniach 10–15 maja ww. jednostki miały wziąć udział w ćwiczeniach międzygarnizonowych. Dowództwo nad całością wojska zgromadzonego w Rembertowie miał objąć jako kierownik ćwiczeń marszałek Piłsudski, wyznaczony na to stanowisko 8 maja przez gen. Żeligowskiego¹³.

stanu w kwietniu 1926 r. pisze także J. Izdebski, op. cit., s. 104. Lista odznaczonych oficerów 22. pp za wojnę polsko-bolszewicką w: B. Kowalczewski, op. cit., s. 66.

¹² Zob. np. W. Suleja, *Józef Piłsudski*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1995, s. 291–292, 297; D. i T. Nałęcz, *Józef Piłsudski – legendy i fakty*, Warszawa 1987, s. 248. Szerzej kwestię tę opisał P. Olstowski, *Generał Gustaw Orlicz-Dreszer (1889–1936). Dowódca wojskowy i działacz społeczno-polityczny*, Toruń 2000, s. 199–212.

¹³ Szerzej w: W. Pobóg-Malinowski, op. cit., s. 476–477; A. Ajnenkiel, *Od „Rządów Ludowych” do przewrotu majowego. Zarys dziejów politycznych Polski 1918–1926*, Warszawa 1964, s. 296; S. Haller, *Wypadki warszawskie od 12 do 15 maja 1926 roku*, [w:] *Oprzewrociemajowym 1926. Opinie świadków uczestników*. Wyboru dokonał i wstępem opatrzył E. Kozłowski, Warszawa 1984, s. 107; W. Suleja, op. cit., s. 292; D. i T. Nałęcz, op. cit., s. 248; A. Czubiński, op. cit., s. 161; A. Bełcikowska, *Walki majowe w Warszawie. 11 maj–16 maj 1926*, Warszawa 1926, s. 9; A. Garlicki, *Józef Piłsudski 1867–1935*, Kraków 2009, s. 501; idem, *Przewrót...*, s. 220.

5 maja upadł rząd premiera Aleksandra Skrzyńskiego, a w pięć dni później powstał kolejny rząd Witos, od lat skonfliktowanego z Piłsudskim. Nowy premier w jednym z pierwszych udzielonych wywiadów prasowych zapowiedział „rządy twardej ręki” bez ustępstw w stosunku do marszałka, od którego zażądał zakończenia zakulisowych manewrów i otwartego określenia własnego stanowiska politycznego. Witos przystąpił także do usuwania piłsudczyków z administracji państwowej, czego koronnym przykładem była natychmiastowa dymisja gen. Żeligowskiego ze stanowiska ministra spraw wojskowych¹⁴.

11 maja w rejonie Rembertowa znajdowały się już: Batalion Manewrowy, SPP z Warszawy i 7. p.uł. z Mińska Mazowieckiego. Tego samego dnia po południu nowo wybrany minister spraw wojskowych – gen. Julian Malczewski, anulował wspomniany powyżej rozkaz swojego poprzednika i rozkazał powrót oddziałów do macierzystych garnizonów. Jednak dowódcy wybranych oddziałów nie podporządkowali się jego poleceniom, a do Warszawy powróciła jedynie SPP pod komendą płk. Gustawa Paszkiewicza. Z kolei w Batalionie Manewrowym nastąpił bunt. Dowódca znajdującego się w Rembertowie Centrum Wyszkozenia Piechoty, gen. Rudolf Prich wraz dowódcą Batalionu Manewrowego, płk. Karolem Paterem podporządkowali się gen. Malczewskiemu, a większość oficerów z zastępcą dowódcy Batalionu, kpt. Aleksandrem Rutkowskim przeszła pod rozkazy Piłsudskiego¹⁵.

W omawianym czasie, tj. w dniach bezpośrednio poprzedzających przewrót, piłsudczycy celowo rozpuszczali w prasie informację-plotkę o rzekomym ataku zbrojnym nieznanymi osobami na willę marszałka w Sulejówku i potrzebę zapewnienia mu odpowiedniej ochrony przed mogącymi pojawić się ponownie gwałtami¹⁶. W tym celu, jak

¹⁴ R. M. Watt, op. cit., s. 196; A. Garlicki, *Przewrót...*, s. 207, 213, 217.

¹⁵ W. Jędrzejewicz, *Józef Piłsudski. 1867–1935. Życiorys*, Londyn 1982, s. 181; A. Czubiński, op. cit., s. 161–162; W. Jędrzejewicz, J. Cisek, *Kalendarium życia Józefa Piłsudskiego 1867–1935*, t. 2, 1926–1935, Wrocław–Warszawa–Kraków 1994, s. 11; A. Garlicki, *Z Sulejówka...*, s. 19; A. Garlicki, *Józef Piłsudski...*, s. 502; idem, *Przewrót...*, s. 221–222.

¹⁶ *12 do 16 maja 1926 r. w Warszawie. Przebieg tragicznych wypadków na podstawie komunikatów oficjalnych, prasy i spostrzeżeń świadków*, Warszawa 1926, s. 5; A. Belcikowska, op. cit., s. 5; „Gazeta Świąteczna”, 16 maja 1926, dodatek

również w celu odbycia ćwiczeń strzeleckich na rembertowskim poligonie, 11 maja z rozkazu gen. Orlicz-Dreszera w kierunku Wesołej został skierowany 7. p.uł. z Mińska Mazowieckiego¹⁷. Natomiast w Warszawie miały miejsce demonstracje piłsudczyków, grupy oficerów i cywilów wkraczały do kawiarni i restauracji z żądaniem zagrania przez orkiestry *Pierwszej Brygady* i pieśni legionowych. Sprzedawano także skonfiskowany przez rząd Witosa numer „Kuriera Porannego” z krytycznym wywiadem Piłsudskiego nt. nowego rządu¹⁸.

W nocy z 11 na 12 maja po ulicach stolicy krążyły wzmocnione patrole policji. Gen. Malczewski wydał rozkaz pogotowia dla warszawskiego garnizonu, a przed południem 12 maja wezwał do natychmiastowego stawienia się do jego dyspozycji w stolicy oddziałów: 10. pp z Łowicza, 71. pp z Zambrowa/Ostrowi Mazowieckiej, 57. i 58. pp z Wielkopolski, 28. pp z Łodzi oraz 26. i 52. pp ze Lwowa. Minister spraw wojskowych mianował dowódcą obrony Warszawy gen. Tadeusza Rozwadowskiego, jego szefem sztabu został płk Władysław Anders. W stan pogotowia została postawiona Oficerska Szkoła Piechoty (OSP). Szefostwo SG objął gen. Stanisław Haller, a jednostki wojskowe mogły opuszczać garnizony tylko na osobisty rozkaz gen. Malczewskiego¹⁹. Do momentu przybycia oddziałów spoza stolicy rząd Witosa mógł liczyć na wierność OSP, SPP, 30. pp Strzelców Kaniowskich (SK) płk. Izidora Modelskiego, 1. pułk artylerii lekkiej (pal), dwóch plutonów 21. pp, 1. Dywizjonu Artylerii Konnej (dak), oddziałów ordynansów z Wyższej Szkoły Wojennej, Wojskowego Instytutu Geograficznego, Oficerskiej Szkoły Inżynierii i Saperów, kompanii przybocznych prezydenta oraz lotniska na Mokotowie z 1. Pułkiem Lotniczym i 1. Pułkiem Artylerii Przeciwlotniczej, które po usunięciu płk. Ludomira Rayskiego ponownie objął gen.

nadzwyczajny, s. 1; W. Jędrzejewicz, op. cit., s. 181; A. Garlicki, *Z Sulejówka...*, s. 21; idem, *Józef Piłsudski...*, s. 504; idem, *Przewrót...*, s. 224; R. M. Watt, op. cit., s. 197.

¹⁷ P. Olstowski, op. cit., s. 219; A. Garlicki, *Przewrót...*, s. 222; R. M. Watt, op. cit., s. 197–198.

¹⁸ A. Garlicki, *Przewrót...*, s. 220–221, 222.

¹⁹ A. Garlicki, *Z Sulejówka...*, s. 20, 22, 29; idem, *Przewrót...*, s. 222, 224, 226–227, 239; idem, *Józef Piłsudski...*, s. 502–503, 505–506; A. Czubiński, op. cit., s. 160–162, 165; R. M. Watt, op. cit., s. 197–198; S. Haller, op. cit., s. 22.

Włodzimierz Zagórski²⁰. Swoje poparcie dla rządu zgłosiły także niewielkie grupki „Sokoła”, Młodzieży Wszechpolskiej i kilkudziesięciu harcerzy²¹.

Należy wspomnieć, iż 10 lub 11 maja gen. Ryś-Trojanowski, dowódca 9. DP, został wezwany do Dowództwa Okręgu Korpusu (DOK) Nr IX w Brześciu nad Bugiem na inspekcję obozu ćwiczebnego i tam zatrzymany przez gen. Józefa Rybaka²². Podobno dowódca 9. DP nie wiedział o przygotowaniach 22. pp do udziału w przewrocie²³.

2. Wyjazd 22. Pułku Piechoty do Warszawy

11 maja przed północą Piłsudski zdecydował się na poszerzenie grona oddziałów, z którymi nazajutrz planował rozpoczęcie demonstracji siły. W tym celu w nocy do dowódców pułków piechoty: 13. w Pułtusku, 22. w Siedlcach i 36. w Warszawie, jak również do dowódców oddziałów kawalerii: 1. Pułku Szwoleżerów (p.szwol.) w Warszawie, 11. p.uł. w Ciechanowie i 1. psk w Garwolinie zostali wysłani zaufani oficerowie z rozkazami udzielenia poparcia marszałkowi²⁴. Jeden z oficerów z kręgu wtajemniczonych w plan zamachu wspominał:

²⁰ A. Czubiński, op. cit., s. 164–165, 175–176, 184.

²¹ Ibidem, s. 186–187.

²² Gen. Józef Rybak (1882–1953) pełnił funkcję dowódcy OK IX od 1924 r. Były oficer armii austriackiej, a po wybuchu I wojny światowej łącznik austriackiego Naczelnego Dowództwa Armii z polskimi oddziałami strzeleckimi w Galicji. W Wojsku Polskim od 17 listopada 1918 r., m.in. jako szef Polskiej Wojskowej Komisji Likwidacyjnej w Wiedniu, szef Oddziału VI SG i Departamentu I Mobilizacyjno-Organizacyjnego MSWojsk., dowódca Grupy Operacyjnej w składzie 3. Armii w wojnie 1920 r., a następnie przewodniczący polskiej delegacji na rozmowy rozejmowe z bolszewikami. Od 1921 r. szef Biura Ścisłej Rady Wojennej, drugi, a następnie pierwszy zastępca szefa SG. Za: WBH, KGiO, sygn. I.480.520; *Polska generalicja w opiniach Marszałka Piłsudskiego*, pod red. A. C. Żaka, Warszawa 2012, s. 105.

²³ *Relacja gen. Henryka Krok-Paszkowskiego...*, s. 92; J. Rybak, *Pamiętniki generała Rybaka*, Warszawa 1954, s. 185–187.

²⁴ A. Czubiński, op. cit., s. 163; A. Garlicki, *Przewrót...*, s. 222–223, 224.

Późnym wieczorem dnia 11 maja przyszedł do mieszkania Floyar wraz z płk. Adamem Kocem. Rajchman miał natychmiast jechać autem (wynajętą taksówką) do Siedlec, by zaalarmować i natychmiast ściągnąć do Warszawy 22 pułk piechoty, którego dowódcą był wówczas płk Krok-Paszkowski. Nie pamiętam dziś, czy to się stało na rozkaz Komendanta czy Dreszera, czy też była to nasza własna inicjatywa. Ponieważ nie miał własnej broni, dałem mu na drogę mój pistolet. Pojechał i wykonał zadanie²⁵.

12 maja wczesnym rankiem, ok. godziny 5.00 do Siedlec przybył samochodem oficer SG kpt. dypl. Henryk Floyar-Rajchman²⁶, który przywiózł rozkazy od Piłsudskiego adresowane do Komendanta Garnizonu Siedlca i zarazem dowódcy piechoty dywizyjnej 9. DP – płk. Franciszka Sikorskiego²⁷ oraz do dowódcy 22. pp – płk. Krok-Paszkowskiego,

²⁵ *Relacja gen. Stanisława Skwarczyńskiego*, [w:] *Przewrót majowy 1926 r. w relacjach świadków i uczestników. Materiały Instytutu Józefa Piłsudskiego*. Wyboru dokonał i wstępem opatrzył A. Adamczyk, Londyn–Piotrków Trybunalski 2003, s. 228–229. Kpt. Floyar-Rajchman należał do tzw. „Koc-grupy”, czyli oficerów skupionych blisko osoby marszałka Piłsudskiego. Do Siedlec miał udać się z polecenia płk. Kazimierza Stamirowskiego, także członka „Koc-grupy”. Za: A. Garlicki, *Z Sulejówka...*, s. 10, 21; idem, *Przewrót...*, s. 222; idem, *Józef Piłsudski...*, s. 503. Kpt. dypl. Floyar-Rajchman pod koniec 1925 r. został przydzielony do sztabu DOK IX w Brześciu nad Bugiem. Za: A. Czubiński, op. cit., s. 193.

²⁶ *Relacja płk. Henryka Pichety...*, s. 135. Garlicki sugeruje, iż powiadomienie siedleckiego dowództwa o planowanej akcji było dość chaotyczne: „Charakterystyczny był sposób ściągnięcia do Rembertowa 22 pp. Wyjechał w tym celu do Siedlec Floyar-Rajchman, który znalazł się tam około piątej rano 12 maja. Świadczy to o tym, że nie istniał wcześniej ustalony plan działań. Musiałby on bowiem przewidywać bardziej efektywny sposób przekazania hasła do rozpoczęcia akcji”. Cytat za: idem, *Przewrót...*, s. 227–228.

²⁷ Płk Franciszek Sikorski (1889–1940) pełnił obowiązki dowódcy piechoty dywizyjnej 9. DP w latach 1923–1926. Był jednym z najbardziej zaufanych oficerów marszałka. W okresie 1908–1918 był m.in. oficerem-instruktorem ZWC, ZS, oficerem II i III Brygady LP (2. pp, 3. pp, 4. pp 6. pp), komendantem lwowskiej placówki POW. Za: WBH, KGiO, sygn. I.480.554; *Legiony Polskie...*, op. cit., s. 361; A. Leinwand, *General Franciszek Sikorski: Dowódca Grupy Obrony Lwowa w 1939 roku*, „Niepodległość i Pamięć” 1995, nr 2/3, s. 19–41; M. Dyżakowski, *Działalność wojskowo-niepodległościowa generała Franciszka Józefa Sikorskiego w latach 1908–1918*, „Rocznik Archiwalno-Historyczny Centralnego Archiwum Wojskowego” 2011, nr 4/33, s. 117–139. Gen. Krok-Paszkowski w swojej relacji

aby siedlecki pułk piechoty natychmiast przybył do Rembertowa²⁸. O godzinie 5.00 rano do kpt. Pichety przybył kpt. Fiszer wraz z płk. Sikorskim i kpt. dypl. Floyar-Rajchmanem, który oznajmił: „Pułk jedzie do Warszawy”²⁹.

Szybko zbudzono płk. Krok-Paszковского, który po odebraniu meldunku i chwili namysłu odrzucił propozycję kpt. Pichety dotyczącą zarządzenia alarmu, a sam rozkazał poczekać do godziny 6.00 na pobudkę żołnierzy i zaalarmować jedynie tych oficerów, którzy nie byli potrzebni przy pobudce. Wszyscy oficerowie wtajemniczeni w sprawę mieli stawić się w kancelarii pułku. Dowódca 22. pp wydał rozkaz kpt. Pichecie, aby ten opanował siedlecki dworzec kolejowy i zarekwirował pociąg osobowy odchodzący o godzinie 8.20 do Warszawy. Oficer ten miał także opanować miejscowy urząd pocztowy i przerwać łączność poza Siedlce. Wykonując powierzony rozkaz kpt. Picheta zbudził dowódcę kompanii por. Kazimierza Kirkina, któremu dodając patrol podoficerski dał zadanie obsadzenia kolei, natomiast por. Ignacemu Butkiewiczowi zlecił zajęcie poczty i telegrafu. Por. Kirkin po drodze dobrał sobie do wykonania zadania chor. Stanisława Kulbickiego, a dworzec kolejowy oraz poczta zostały zajęte jeszcze przed pobudką³⁰. Z kolei P. Matusak i A. Winter twierdzą, że ok. godziny 7.00 rano płk Sikorski obsadził żołnierzami 22. pp trzy budynki w Siedlcach: pocztę, telegraf i stację kolejową. Odcięto połączenia telegraficzne miasta z Warszawą, Lublinem i Brześciem. Płk Krok-Paszkowski miał zażądać od zawiadowcy stacji oraz płk. Żegiestowskiego z Wojskowej Komendy Kolejowej w Siedlcach podstawienia składu złożonego z 26 wagonów z lokomotywą w celu przewiezienia

wspomniał, że w momencie przybycia do Siedlec kpt. dypl. Floyar-Rajchmana, płk Sikorski pełnił także obowiązki dowódcy 9. DP, co pewnie miało związek z faktem przebywania w tym czasie dowódcy dywizji – gen. Ryś-Trojanowskiego w Brześciu n. Bugiem. Za: *Relacja gen. Henryka Krok-Paszковского...*, s. 93.

²⁸ *Relacja gen. Henryka Krok-Paszковского...*, s. 93; *Relacja płk. Henryka Pichety...*, s. 135; A. Garlicki, *Z Sulejówka...*, s. 10, 21; idem, *Przewrót...*, s. 222; idem, *Józef Piłsudski...*, s. 503, 506.

²⁹ Cytat za: *Relacja płk. Henryka Pichety...*, s. 135.

³⁰ *Relacja gen. Henryka Krok-Paszковского...*, s. 93–94; *Relacja płk. Henryka Pichety...*, s. 135.

pułku do Warszawy³¹. Pewną ciekawostką może być fakt, że „z chwilą wstrzymania linii telefoniczno-telegraficznej zatrzymano również przebiegającą przez Siedlce linię indoeuropejską (angielską) co też wnet zaalarmowało Europę³²”.

W trakcie zebrania oficerów w kancelarii pułku płk Krok-Paszkowski zwrócił się do dowódcy piechoty dywizyjnej 9. DP z prośbą o możliwość wysłania do Warszawy dwóch batalionów 22. pp. Płk Sikorski zgodził się, lecz jeden z nich miał być rekrucki, czyli złożony z żołnierzy, którzy nie zdążyli jeszcze złożyć przysięgi wojskowej. Decyzja ta miała związek z istnieniem w tym czasie w siedleckim garnizonie Centralnych Składow Amunicji (zostały przeniesione później do Dęblińska), które musiały być strzeżone przez starszych i doświadczonych żołnierzy. W Siedlcach miał również pozostać zastępca dowódcy 22. pp – ppłk Sokół-Szahin, który ostatecznie na swą prośbę u dowódcy pułku został przydzielony do oddziałów mających wziąć udział w zadaniu. Dowódca 22. pp zarządził wysłanie do stolicy dwóch batalionów w ograniczonym składzie. I batalion wraz z dowódcą miał jechać koleją, a III batalion pod dowództwem kpt. Pichety wraz z ppłk. Sokół-Szahinem, miał podążać forsownym marszem³³.

Po przyspieszonym śniadaniu do koszar przybył por. Kirkin z informacją, że kolejarze proszą o nierekwirowanie osobowego składu do Warszawy o godzinie 8.20, a w zamian proponują podstawić przy rampie skład towarowy na stan całych dwóch batalionów na godzinę 8.15³⁴. Płk Krok-Paszkowski zaakceptował propozycję kolejarzy, po czym wydał kolejny rozkaz:

Nakazałem wydać z MOB [magazyny mobilizacyjne – przyp. autorów] nowe ckm-y. Z magazynów bieżących nowe umundurowanie, ostrą amunicję (w dużej ilości) i dużo ręcznych granatów dla podoficerów. Prócz tego nakazałem wziąć nasz sztandar z szarfami Virtuti Militari i nakazałem, by wszyscy, którzy mają

³¹ P. Matusak, A. Winter, *Siedlce 1918–1939*, [w:] *Siedlce 1448–1995*, pod red. E. Kospath-Pawłowskiego, Siedlce 1996, s. 94–95.

³² Cytat za: *Relacja gen. Henryka Krok-Paszkowskiego...*, s. 94.

³³ *Relacja gen. Henryka Krok-Paszkowskiego...*, s. 93–94; *Relacja płk. Henryka Pichety...*, s. 135.

³⁴ *Relacja płk. Henryka Pichety...*, s. 135–136.

odznaczenia – mieli je przypięte do mundurów. Ja sam, po dokładnym ubraniu się, szybkim śniadaniu i pożegnaniu się z żoną i dziećmi – udałem się konno na rampę kolejową³⁵.

O wydaniu ostrej amunicji i granatów ręcznych wspominał także w swojej relacji kpr. Ksawery Jaroszek, który na jesieni 1925 roku został powołany do 22. pp i jako podoficer wziął udział w walkach w stolicy: „12 maja 1926 r. w koszarach ogłoszono alarm, wydano ostrą amunicję i granaty ręczne”³⁶.

Decyzją dowódcy 22. pp 1. kompania miała zabrać ze sobą chorągiew pułkową oraz orkiestrę, a komendantem całości transportu wyznaczony został kpt. Picheta. Na rampie kolejowej oczekiwał na przyjazd płk. Krok-Paszkowskiego niejaki Żaboklicki, który odpowiedzialny był za przygotowanie składu towarowego dla żołnierzy. Kolejarze z nadzwyczajnym entuzjazmem i uprzejmością dotrzymali obietnicy i podstawili pociąg w bardzo krótkim czasie. Zaistniała sytuacja znacznie skróciła czas pogotowia marszowego, przez co oba bataliony zaczęły ładować się do pociągu ok. godziny 9.00. W trakcie ładowania się żołnierzy do wagonów na rampie pojawił się popierający Witosa starosta siedlecki Edmund Koślacz w asyście powiatowego komendanta policji i dwóch policjantów. Zażądał on od dowódcy 22. pp, aby ten rozkazał żołnierzom wrócić do koszar. Płk Krok-Paszkowski odmówił, a starosta zwrócił się do stojącego na rampie porucznika żandarmerii wojskowej z poleceniem aresztowania pułkownika. Żandarm odmówił wykonania polecenia, a dowódca 22. pp kazał staroście wynieść się wraz z eskortą policji³⁷.

Włodzimierz Suleja powołując się na dokumenty zgromadzone w Instytucie Józefa Piłsudskiego (IJP) w Nowym Jorku pisze, iż tuż przed godziną 9.00 rano Naczelnik Oddziału Eksploatacyjnego w Siedlcach wysłał do Wojskowego Wywiadu Kolejowego w Warszawie

³⁵ Cytat za: *Relacja gen. Henryka Krok-Paszkowskiego...*, s. 94. Szerzej o chorągwi 22. pp w: M. J. Chromiński, *Zarys historii sztandaru...*, s. 38–45.

³⁶ Cytat za: <http://www.zsokolowa.com/tropami-tajemnic-ziemi-sokolowskiej/> [dostęp: 18.05. 2010]

³⁷ *Relacja gen. Henryka Krok-Paszkowskiego...*, s. 94; *Relacja płk. Henryka Pichety...*, s. 136; A. Garlicki, *Józef Piłsudski...*, s. 504.

alarmistyczny meldunek, w którym informował, że dowódca 22. pp „otoczył dworzec kolejowy wojskiem, postawił posterunki przy zawiadowcy stacji i dyżurnym ruchu i siłą dąży do zawagonowania swego pułku w stronę Warszawy”³⁸.

W odpowiedzi na wspomniany meldunek Szef SG WP gen. Edmund Kessler wydał rozkaz do wszystkich DOK i Wydziałów Kolejowych, w którym zabraniał załadowywania i wysyłania transportów wojskowych bez uprzedniej zgody MSWojsk. Do Siedlec miał również dotrzeć kolejny rozkaz gen. Kesslera, który nakazywał wywagowanie 22. pp, który miał okazać się już spóźniony, bowiem dowódca 22. pp nie zamierzał zmieniać swojej decyzji³⁹. Z kolei J. Grzędziński podaje, iż siedleccy kolejarze wykonując polecenie gen. Kesslera mieli rzekomo odmówić dostarczenia do dyspozycji 22. pp żadanego składu, wskutek czego zostali aresztowani. Następnie żołnierze o godzinie 7.11 mieli zatrzymać stojący na stacji pociąg osobowy nr 342, którym zamierzali udać się do stolicy. Zawiadowca stacji w zamian za opuszczenie tego pociągu przez wojsko podstawić miał żądany przez żołnierzy skład⁴⁰.

Starosta siedlecki Koślacz robił wszystko, co tylko mógł, aby nie dopuścić do wyjazdu 22. pp do Warszawy. Przez telefon kolejowy zawiadomił Ministerstwo Spraw Wewnętrznych o załadowywaniu się żołnierzy siedleckiego garnizonu, którzy pod komendą płk. Sikorskiego zamierzali udać się do stolicy. Z kolei w rozmowie z premierem Witosem, Koślacz zapewniał, że jest w stanie zatrzymać wyjazd pociągu, proponując równocześnie podkopanie toru kolejowego. Po konsultacji Witosy z ministrem kolei, Adamem Chądzyńskim, odrzucono pomysł starosty, bowiem uszkodzenie torów spowodowałoby opóźnienie przyjazdu wojska tylko o kilka godzin⁴¹.

Rozkaz Piłsudskiego został wykonany przez płk. Sikorskiego i płk. Krok-Paszkowskiego, pomimo faktu, iż od niemal trzech lat marszałek nie pełnił żadnych funkcji w Wojsku Polskim i z tego powodu nie był upoważniony do wydawania rozkazów jakimkolwiek oddziałom

³⁸ Cytat za: IJP, Komisja Likwidacyjna Generała Lucjana Żeligowskiego, t. 9, k. 534–535.

³⁹ Za: W. Suleja, op. cit., s. 299–300.

⁴⁰ W. Suleja, op. cit., s. 42.

⁴¹ W. Witos, *Moje wspomnienia*, cz. 2, Warszawa 1990, s. 268.

wojskowym. Był to akt niesubordynacji wobec naczelnych władz wojskowych i zignorowanie rozkazu ministra spraw wojskowych gen. Malczewskiego, który dowódcom oddziałów podporządkowanych się rozkazom Piłsudskiego zagroził sądem polowym⁴². 22. pp w maju 1926 roku liczył 32 oficerów, 607 szeregowych oraz 40 koni⁴³. W odpowiedzi na wezwanie marszałka z Siedlec do stolicy udało się transportem kolejowym 24 oficerów i 503 szeregowych⁴⁴.

W swoich wspomnieniach jeden z najbardziej zaufanych współpracowników politycznych marszałka – January Grzędziński wspominał, że w Rembertowie czekano na Piłsudskiego, który po odprawie w kasynie oficerskim w Rembertowie o godzinie 10.00 udał się do Warszawy w celu rozmowy z prezydentem Wojciechowskim, który *notabene* był starym przyjacielem marszałka. Do rozmowy jednak nie doszło, bowiem Wojciechowski, nie wiedząc nic o napiętej sytuacji lub też ją bagatelizując, udał się 12 maja o godzinie 8.00 na tygodniowy urlop do letniej rezydencji w Spale. Dopiero tego samego dnia w południe

⁴² J. M. Majchrowski, *Ulubieniec Cezara, Bolesław Wieniawa-Długoszowski. Zarys biografii*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1990, s. 145.

⁴³ 20.5.1926 r., *Warszawa*. – *Stany liczbowe oddziałów spoza stolicy biorących udział w wypadkach warszawskich, sporządzonych przez Komisję Likwidacyjną gen. Żeligowskiego* za: A. Garlicki, P. Stawecki, *Przewrót wojskowy w Polsce w 1926 r. Wybór dokumentów*, „Wojskowy Przegląd Historyczny”, 1978, nr 1, s. 225. W lutym 1924 r. MSWojsk. wprowadziło zmiany do etatu pułku piechoty z 28 listopada 1920 r. Zgodnie z nimi etat pułku piechoty wynosił 1422 żołnierzy, w tym 54 oficerów, 355 podoficerów i 1013 szeregowców. Etat batalionu pułku piechoty wynosił 408 żołnierzy, w tym 14 oficerów, 100 podoficerów i 294 szeregowców. Batalion składał się z 3 kompanii strzeleckich i kompanii ckm. Kompania strzelecka składała się z 3 plutonów, a te z kolei z 4 drużyn. Drużynę tworzyły 2 sekcje: fizylierska i grenadierska. Kompania ckm składała się z drużyny dowódcy kompanii, 2 plutonów karabinów maszynowych (po 4 km każdy) i plutonu broni towarzyszącej (działko 37 mm, moździerz lub miotacz min). Za: WBH, *Organizacja pułku piechoty na stopie pokojowej zatwierdzona przez ministra spraw wojskowych – gen. Władysława Sikorskiego w dn. 21 lutego 1924 r.*, Departament Piechoty MSWojsk., sygn. I.300.28.13.

⁴⁴ 1.6.1926 r., *Warszawa*. – *Zestawienie statystyczne Komisji Likwidacyjnej gen. broni L. Żeligowskiego o stratach w ludziach w czasie od dnia 12 do 15.5.1926 r.* za: A. Garlicki, P. Stawecki, op. cit., „WPH”, 1978, nr 1, s. 243; *Po 1.7.1926 r., Warszawa*. – *Zestawienie Komisji Likwidacyjnej gen. broni L. Żeligowskiego o stanie liczebnym i czasie pobytu jednostek na terenie operacyjnym podczas przewrotu* za: ibidem, s. 251.

premier Witos zawiadomił go o sytuacji w Warszawie i poprosił o powrót. Piłsudski przybył z Warszawy do Rembertowa ok. godziny 11.00. Prezydent Wojciechowski pragnąc dochować wierności złożonej przysiędze, nie bacząc na starą przyjaźń z Piłsudskim, zdecydowanie poparł rząd Witos, domagając się użycia w razie konieczności wojska. Wczesnym popołudniem prezydent przybył do stolicy, po czym odbył naradę z rządem. Następnie opublikowano odezwę prezydenta do wojska, wzywającą do zachowania wierności, wprowadzono stan wyjątkowy na obszarze Warszawy, województw warszawskiego i wileńskiego oraz powiatów siedleckiego i łukowskiego w województwie lubelskim⁴⁵.

Dowódca OK IX w Brześciu n. Bugiem, gen. Józef Rybak, w swoim raporcie z 25 maja 1926 roku do ministra spraw wojskowych o przebiegu wypadków dniach 12–15 maja 1926 roku na podległym mu obszarze, w kwestii wprowadzenia stanu wyjątkowego w powiatach: siedleckim i łukowskim napisał:

Zarządzenie stanu wyjątkowego na terenie OK w związku z wydaniem zarządzenia przez MSWewn., L. 575 z dnia 14 V, podpisanego przez b. ministra Smólskiego i skierowanego do P.P. wojewodów w sprawie wprowadzenia w razie potrzeby stanu wyjątkowego w podległych województwach. Takowy został wprowadzony bez mojej zgody i wiedzy przez wojew. lubelskiego na podległym mi terenie w starostwach siedleckim i łukowskim. Na innych podległych mi terenach nie został wprowadzony, gdyż po porozumieniu się z P.P. wojewodami uważaliśmy za zbyt niebezpieczny ze względu na spokój⁴⁶.

O tym, jak ważny dla Piłsudskiego był udział 22. pp w planowanej demonstracji siły w stolicy, Grzędziński pisał:

Odjeżdżaliśmy już szukać Go [Piłsudskiego – przyp. autorów] w Warszawie, gdy pod fabryką „Pocisk” zobaczyliśmy powracające auto Komendanta z nieodstępnym

⁴⁵ Za: A. Czubiński, op. cit., s. 164, 167–168; R. M. Watt, op. cit., s. 198–199; „Gazeta Świąteczna”, 16 maja 1926, dodatek nadzwyczajny, s. 2; A. Garlicki, *Józef Piłsudski...*, s. 505–507; idem, *Przewrót...*, s. 224–225, 226, 227, 229.

⁴⁶ Cytat za: WBH, *Raport dowódcy Okręgu Korpusu nr IX gen. dyw. J. Rybaka do ministra spraw wojskowych o przebiegu wypadków w dniach 12–15 maja 1926 r. na obszarze Okręgu Korpusu nr IX z dn. 25 maja 1926 r.*, Gabinet Ministra Spraw Wojskowych 1918–1939, sygn. I.300.1.483.

Wójcikiem obok kierowcy. Zatrzymałem Cytrynkę [popularna nazwa samochodu francuskiej marki Citroën – przyp. autorów] – stanął i Komendant. Kazał jechać za sobą. W pięć minut potem byliśmy w budynku szkolnym Centrum Wyszkożenia. Komendant przywitał się z nami i po krótkiej konferencji wydał rozkazy. Z Prezydentem się nie widział. Dreszer musi zaraz zabezpieczyć mosty – kolumna z Rembertowa musi mieć wolne przejście. Sam wyruszy, jak tylko przybędzie 22 pułk⁴⁷.

Transport z 22. pp wyruszył z Siedlec w stronę Warszawy ok. godziny 10.30 i poruszał się bardzo szybko nie zwracając uwagi na brak rozkładu lub na sygnały „stój” z mijanych stacji. Po drodze zatrzymał się tylko w Mińsku Mazowieckim, gdzie po drobnym incydencie z zawiadowcą stacji próbującym zatrzymać pociąg, ruszył dalej. W Miłosnie na wiadomość o pędzącym pociągu zatrzymano na przeszło pół godziny jadący do Siedlec pociąg nr 838. Wojska wierne rządowi miały rzekomo podjąć próbę powstrzymania transportu ze zbuntowanym oddziałem. W tym celu minister kolei Chądzyński nakazał wysłać na spotkanie z pociągiem przewożącym 22. pp tzw. „dziki parowóz”, który miałby wywołać zderzenie i w konsekwencji katastrofę. Polecenia tego jednak nie wykonano, ponieważ sekretarz ministra – Mikołaj Dolanowski, nie przekazał go dalej⁴⁸.

Nie powiodła się także nakazana przez gen. Malczewskiego próba zerwania toru przed nadejściem omawianego transportu. Najprawdopodobniej udaremnił ją ułani z 7. p.uł. z Mińska Mazowieckiego. Gen. Krok-Paszkowski w swojej relacji wspominał:

W Rembertowie spotkałem się z pierwszymi oddziałami pułku ułanów z Nowego Mińska [Od 1868 r. do 1916 r. nazwa Mińska Mazowieckiego brzmiała Nowo Mińsk – dop. autorów] i tam polecono mi wyładować się, gdyż między Rembertowem a Warszawą miały być uszkodzone tory kolejowe⁴⁹.

⁴⁷ Cytat za: J. Grzędziński, op. cit., s. 20.

⁴⁸ *Relacja płk. Henryka Pichety...*, s. 136–137; J. Grzędziński, op. cit., s. 43; R. Dmowski, op. cit., s. 221; *20.5.1926 r., Warszawa. – Tablica transportów oddziałów biorących udział w wypadkach warszawskich, sporządzona przez Komisję Likwidacyjną gen. broni L. Żeligowskiego* podaje, iż 22. pp wyruszył z Siedlec o godzinie 9.50, „WPH”, 1978, nr 1, s. 226.

⁴⁹ Za: *Relacja gen. Henryka Krok-Paszkowskiego...*, s. 95.

Zerwanie torów miał rzekomo zarządzić ówczesny naczelnik wydziału ruchu warszawskiej Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowych – Michał Budkiewicz⁵⁰.

Próby uszkodzenia torów przez siły rządowe tuż przed samą Warszawą nie odnotował Andrzej Garlicki, który napisał: „Decyzje podjęte przez Piłsudskiego wydają się dość chaotyczne. Nie jest zrozumiałe wyładowanie 22 pp w Rembertowie, co narażało go na kilkunastokilometrowy marsz, zamiast polecić mu jechać dalej w stronę Warszawy”⁵¹.

Piłsudski, licząc się z możliwością ponownych prób zatrzymania pociągu z żołnierzami 22. pp, na którego siłę bojową bardzo liczył, zdecydował o wywagonowaniu siedleckiego oddziału w Rembertowie, a nie, jak wcześniej planowano, w Warszawie na Dworcu Wileńskim⁵². Po godzinie 13.00, już po wymarszu garnizonu rembertowskiego, Siedlczanie wyładowali się wraz z końmi, kuchniami polowymi i wozami taborowymi, a około godziny 14.00 pułk wyruszył na Warszawę⁵³.

Odnośnie godziny wyładowania się 22. pp w Rembertowie istnieją rozbieżne dane. Garlicki twierdzi, iż pułk został wyładowany ok. godziny 12.30⁵⁴, Antoni Czubiński pisze o godzinie 13.30⁵⁵. Z kolei Grzędziński podaje godzinę 13.52⁵⁶, Wojciech Pohoski godzinę 13–14⁵⁷, a Jerzy Izdebski 15.00⁵⁸.

⁵⁰ *Relacja gen. Henryka Krok-Paszowskiego...*, s. 95.

⁵¹ A. Garlicki, *Przewrót...*, s. 227.

⁵² W. Suleja, op. cit., s. 300.

⁵³ *Relacja gen. Henryka Krok-Paszowskiego...*, s. 95; „Biuletyn Okręgu Stołecznego Związku Legionistów” 1938, nr 5, s. 4; A. Garlicki, *Przewrót...*, s. 227.

⁵⁴ A. Garlicki, *Przewrót...*, s. 227; idem, *Józef Piłsudski...*, s. 506.

⁵⁵ A. Czubiński, op. cit., s. 168.

⁵⁶ J. Grzędziński, op. cit., s. 43.

⁵⁷ *Relacja Wojciecha Pohoskiego, majora 7 Pułku Ułanów Lubelskich im. gen. Kazimierza Sosnkowskiego*, [w:] *Przewrót majowy 1926 r. w relacjach świadków i uczestników. Materiały Instytutu Józefa Piłsudskiego*, Wyboru dokonał i wstępem opatrzył A. Adamczyk, Londyn–Piotrków Trybunalski 2003, s. 169.

⁵⁸ J. Izdebski, op. cit., s. 105.

3. Udział 22. Pułku Piechoty w walkach na ulicach Warszawy

Płk Krok-Paszkowski otrzymał rozkaz marszu na warszawską Pragę tuż za grupą złożoną z 7. p.uł., Batalionu Manewrowego i dywizjonu ćwiczebnego 28. pal. Żołnierze 22. pp uformowali kolumnę marszową, w której na przedzie ustawiony został III batalion, w środku I batalion, a na końcu pułkowa orkiestra. W trakcie szybkiego marszu kolumnę wyprzedził jadący powozem w stronę stolicy marszałek Piłsudski. Gdy kolumna zbliżała się do szosy Garwolin–Warszawa zauważono duże skupisko kawalerii. Po ostrożnym nawiązaniu łączności okazało się, iż byli to żołnierze 1. pułku strzelców konnych (psk) z Garwolina, prowadzeni do Warszawy w zastępstwie dowódcy przez ppłk. dypl. Ludwika Kmicic-Skrzyńskiego, którzy dołączyli do kolumny⁵⁹. Oddziały wierne Piłsudskiemu przemaszerowały z Rembertowa na Pragę, nie napotykając po drodze żadnego oporu⁶⁰. Cytowany wcześniej kpr. Jaroszuk z 22. pp po latach wspominał:

Bez zwłoki załadowano nas do wagonów kolejowych i pociąg ruszył w kierunku Warszawy. Wyładowano nas na stacji kolejowej w Rembertowie, stąd ruszyliśmy dalej piechotą. Ubezpieczał nas 7 pułk ułanów z Mińska Mazowieckiego⁶¹.

22. pp znalazł się na Grochowie i tam czekał na dalsze rozkazy. Wówczas z zebranego tłumu wokół siedleckich żołnierzy wyłonił się oficer pułku – kpt. Nadrowski, który od kilku dni przebywał w stolicy będąc na urlopie. Zwrócił się wówczas do dowódcy 22. pp z pytaniem i zarazem prośbą, czy mógłby, w nieprzepisowym stroju i zrzekając się ostatnich dni urlopu, objąć dowództwo nad swoją kompanią.

⁵⁹ A. Czubiński, op. cit., s. 167–168; A. Garlicki, *Józef Piłsudski...*, s. 506; idem, A. Garlicki, *Przewrót...*, s. 227. Na skutek niedyspozycji dowódcy 1 psk – płk. Władysława Kuleszy, pułk do Warszawy przyprowadził ppłk dypl. Kmicic-Skrzyński, który został oddelegowany przez gen. Orlicz-Dreszera ze swojego sztabu. Za: A. Czubiński, op. cit., s. 172.

⁶⁰ R. M. Watt, op. cit., s. 200.

⁶¹ Cytat za: <http://www.zsokolowa.com/tropami-tajemnic-ziemi-sokolowskiej/> [dostęp: 18.05. 2010].

Płk Krok-Paszkowski widząc ogromne przywiązanie podległego mu oficera do pułku i swojej kompanii wyraził zgodę⁶².

Poniżej podajemy *Ordre de Bataille* 22. pp w dniu 12 maja 1926 roku w Warszawie:

dowódca pułku – płk Henryk Krok-Paszkowski
zastępca dowódcy pułku – ppłk Mieczysław Sokół-Szahin
adiutant – por. Józef Górecki

dowódca I batalionu – kpt. Mieczysław Janowski

dowódca 1. kompanii – kpt. Jerzy Albin de Tramecourt

dowódca 2. kompanii – por. Waław Ptaszyński

dowódca 3. kompanii – por. Karol Głuszak

dowódca 1. kompanii ckm – por. Jan Nasiłowski

dowódca III batalionu – kpt. Henryk Picheta

dowódca 7. kompanii – kpt. Lucjan Nadrowski

dowódca 8. kompanii – por. Kazimierz Kirkin

dowódca 9. kompanii – por. Stefan Dokalski

dowódca 3. kompanii ckm – kpt. Aleksander Jędruch

kapelmistrz orkiestry – urzędnik wojskowy rangi XI Stanisław Rodkiewicz⁶³

Na Grochowie na przybycie 22. pp czekał już płk dypl. Wieniawa-Długoszowski zawiadomiony przez 7. p.uł., który skierował siedlecką jednostkę na most Poniatowskiego. Na moście znajdowali się już szwoleżerowie z dywizjonu 1. p.szwol. mjr. Leona Strzeleckiego⁶⁴, którzy przekazali dowódcy 22. pp „jeńca” – redaktora Adolfa Nowaczyńskiego⁶⁵. Ok. godziny 17.00 na moście doszło do sławnego spotkania

⁶² *Relacja gen. Henryka Krok-Paszkowskiego...*, s. 92.

⁶³ *Relacja płk. Henryka Pichety...*, s. 131. W 1926 r. kapelmistrzem orkiestry 22. pp był Stanisław Rodkiewicz. Za: „Muzyk Wojskowy” 1926, nr 6, s. 9.

⁶⁴ 1. p. szwol. opuścił stołeczny garnizon i opowiedział się po stronie marszałka Piłsudskiego. Za: A. Czubiński, op. cit., s. 162–163; R. M. Watt, op. cit., s. 200; A. Garlicki, *Józef Piłsudski...*, s. 510; idem, *Przewrót...*, s. 223, 224, 232.

⁶⁵ *Relacja gen. Henryka Krok-Paszkowskiego...*, s. 95–96; „Gazeta Bydgoska”, 15 maja 1926, nr 110, s. 3; A. Czubiński, op. cit., s. 167. W 1926 r. Nowaczyński był redaktorem „Gazety Warszawskiej” oraz tygodnika „Myśl Narodowa”. W tym samym roku publikował także w „Wiadomościach Literackich”. Za: M. Tobera, „Z balkonu na bruk” (*Adolf Nowaczyński*), „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1992, nr 31/3–4, s. 111.

prezydenta Wojciechowskiego z marszałkiem, który usłyszał, że ani rząd, a tym bardziej prezydent, nie ustąpią ze sprawowanych urzędów. Z kolei od mjr. Mariana Porwita dowodzącego kompanią podchorążych OSP (przybyli na most ok. godziny 16.30), Piłsudski usłyszał, że nie zostanie przepuszczony do lewobrzeżnej Warszawy⁶⁶.

Dowodzący wówczas III batalionem 22. pp kpt. Picheta po latach wspominał ten znaczący incydent:

Po godz. 17, gdy wkroczyłem na Most Poniatowskiego po przejściu około 200 metrów zauważyłem idącego pieszo Marszałka w towarzystwie gen. Dreszera, płk. Stamirowskiego i trzech młodszych oficerów, z których znałem jedynie por. Galińskiego, kolegę z Legionów. Zatrzymałem baon i podszedłem do Marszałka; zameldowałem oddział. Odpowiedział: „Dziękuję, ale sytuacja zmieniona”. Na to podszedł idący dotychczas przy następnej kompanii dowódca pułku i meldując się otrzymał rozkaz skierowania pułku do Warszawy przez Most Kierbedzia⁶⁷.

Z relacji świadków i opracowań historyków wynika, że marszałek Piłsudski był całkowicie zaskoczony rozwojem zdarzeń. Wydaje się, że był przekonany, iż demonstracja siły całkowicie wystarczy do obalenia konstytucyjnego rządu. Wydawało mu się niewyobrażalne, że jakkolwiek oddział mógłby otworzyć w jego kierunku ogień. Nie spodziewał się większych problemów, bowiem Witosa uważał za tchórza niezdolnego do wydania decyzji o podjęciu walki, a Wojciechowski był jego starym przyjacielem. Po rozmowie z marszałkiem prezydent Wojciechowski udał się do Pałacu Namiestnikowskiego, gdzie obrał rząd Witosa. Z kolei Piłsudski wydał rozkaz, aby pododdziały 22. pp sprawdziły, czy oddalony kilometr dalej most Kierbedzia jest także obsadzony przez wojska wierne rządowi⁶⁸. Z oddziałów wiernych Piłsudskiemu koncentrujących się na Pradze zawiązane zostało

⁶⁶ A. Garlicki, *Z Sulejówka...*, s. 25; idem, *Józef Piłsudski...*, s. 510–511; idem, *Przewrót...*, s. 233–234; A. Czubiński, op. cit., s. 169. Most Poniatowskiego obsadzony był przez kompanię dwustu podchorążych z OSP wiernych rządowi premiera Witosa. Za: R. M. Watt, op. cit., s. 201.

⁶⁷ Cytat za: *Relacja płk. Henryka Pichety...*, s. 137.

⁶⁸ R. M. Watt, op. cit., s. 199–201. W 1926 r. w Warszawie przez Wisłę przebiegały dwa mosty drogowe i jeden most kolejowy.

Zgrupowanie „Warszawa”. Na jego czele stanął gen. Orlicz-Dreszer, a funkcję szefa sztabu objął ppłk Józef Beck. Zrezygnowano z pomysłu przebijania się przez wiadukt mostu Poniatowskiego obsadzonego przez podchorążych z OSP, a zaczęto realizować plan płk. Kmicic-Skrzyńskiego, który zakładał uderzenie na most Kierbedzia⁶⁹. Ok. godziny 17.40 podchorążowie OSP przeszli do natarcia na moście, które trafiło w próżnię, bowiem piłsudczycy zdołali już wycofać się na praski brzeg. Do nacierających oddano kilka prawdopodobnie przypadkowych strzałów od strony Pragi, które nie wyrządziły żadnej szkody, ale co warte odnotowania – były pierwszymi strzałami w konflikcie⁷⁰.

Płk Krok-Paszkowski oddał „jeńca” szwoleżerom, a kpt. Pichecie rozkazał zawrócić III batalion i maszerować za I batalionem, który nie zdążył jeszcze wejść na most⁷¹. Posuwając się ulicą Zieleniecką w stronę mostu Kierbedzia 22. pp spotkał maszerującą z przeciwnego kierunku w stronę mostu Poniatowskiego, popierającą rząd kolumnę SPP płk. dypl. Paszkiewicza z nasadzonymi bagnietami na karabinach i kilku oficerów Batalionu Manewrowego z gen. Prichem. Mijające się oddziały wzajemnie oddały sobie honory bez jakichkolwiek zaczepiek. Około godziny 18.00 żołnierze 22. pp wraz z orkiestrą dotarli w rejon kościoła pw. św. Floriana. Most Kierbedzia był w sposób niewystarczający ubezpieczony przez niewielki oddział złożony z dwóch plutonów 36. pp Legii Akademickiej (LA) bez broni maszynowej pod dowództwem mjr. Jana Korcozowicza. Ich pozycja była dość niefortunna, bowiem po bokach znajdowały się wyloty ulic łączących Krakowskie Przedmieście z Zamkiem Królewskim, a oni sami znajdowali się w dole wiaduktu opadającego ku mostowi. Na placu Zamkowym od strony kolumny Zygmunta rozciągnięte były 3. i 6. kompania

⁶⁹ A. Czubiński, op. cit., s. 172; R. M. Watt, op. cit., s. 204; A. Garlicki, *Józef Piłsudski...*, s. 514.

⁷⁰ A. Garlicki, *Przewrót...*, s. 235.

⁷¹ *Relacja gen. Henryka Krok-Paszkowskiego...*, s. 96; *Relacja płk. Henryka Pichety...*, s. 137. Płk Paszkiewicz nie zamierzał popierać Piłsudskiego. Już w listopadzie 1925 r. informował w tajnym meldunku szefa SG, że odwiedził go płk SG Wieniawa-Długoszowski, a w kilka dni później płk SG Roman Abraham, którzy pytali go, czy przyłączy się do nich (piłsudczyków), bowiem garnizon warszawski popiera marszałka Piłsudskiego i tylko kwestią czasu jest jego dojście do władzy. Za: A. Garlicki, *Józef Piłsudski...*, s. 458–459.

30. pp SK pod dowództwem mjr. Włodzimierza Kłobukowskiego z wojsk rządowych. Zarówno żołnierze 36. pp LA stojący przy moście, jak również żołnierze strony przeciwnej, mieli na głowach hełmy, których siedlecki pułk nie miał ze sobą⁷².

Udający się na inspekcję obsady mostu Kierbedzia dowódca 36. pp LA – płk Kazimierz Sawicki wspominał:

Po drodze w okolicy kościoła św. Floriana spotkałem dwóch oficerów w ryszunku bojowym jadących samochodem czy motocyklem. Zatrzymałem ich. Byli to oficerowie z 22 – siedleckiego – pp. Poinformowali mnie, że zostali wysłani przez dowódcę płk Krok-Paszковского, by zorientować się co się dzieje na moście Kierbedzia i dalej w mieście. Kompania czołowa 22 pp. maszeruje w niewielkiej odległości za nimi i zdąża na most. Dalej w pewnej odległości gros pułku. Dałem im krótkie wyjaśnienia i wyjechałem, by kompania czołowa po przybyciu na most przejściowo podporządkowała się majorowi Korcozowiczowi⁷³.

Na krótko przed godziną 18.00 żołnierze I batalionu 22. pp złuzowali bardzo słabe ubezpieczenie tego strategicznego mostu. Około godziny 18.30–19.00 od strony przeciwnej rozległ się krótki, lecz mimo to silny, ogień ckmów 30. pp SK. Oddział 36 pp LA szybko się wycofał, tracąc 11 zabitych i 28 rannych. Płk Krok-Paszковский wydał szybki rozkaz, aby żołnierze starego rocznika z I batalionu pod dowództwem kpt. Janowskiego zajęli Zamek Królewski i zagrodzili 30. pp SK bok i tyły. Dowódca 22. pp wycofał pod most poczet chorągwaniany idący przy 1. kompanii, a tę z kolei rozwinął frontem do placu Zamkowego. Oddziały rządowe otworzyły ogień, na który odpowiedziały pozostałe dwie kompanie I batalionu (2. i 3.), zadając przeciwnikowi straty. Kompanie te zajęły w natarciu plac Zamkowy i obsadziły wyloty ulic do niego prowadzących. 1. kompania ckm bez plutonu otrzymała rozkaz zajęcia górnych pięter i balkonów kąpieliska Fajansa i prowadze-

⁷² *Relacja gen. Henryka Krok-Paszковского...*, s. 96–97; *Relacja płk. Henryka Pichety...*, s. 137–138; J. Grzędziński, op. cit., s. 99; A. Czubiński, op. cit., s. 171–172; A. Garlicki, *Przewrót...*, s. 225.

⁷³ *Relacja gen. bryg. Kazimierza Sawickiego*, [w:] *Przewrót majowy 1926 r. w relacjach świadków i uczestników. Materiały Instytutu Józefa Piłsudskiego*. Wyboru dokonał i wstępem opatrzył A. Adamczyk, Londyn–Piotrków Trybunalski 2003, s. 198–199.

nia ostrzału w głąb ku ulicy Bielańskiej. W tym samym czasie kpt. Picheta rozkazał podległym żołnierzom założenie bagnetów na broń, a następnie przesunął III batalion w kierunku wyjścia z mostu. Batalion rekrucki wraz z poczem chorągwanym i osłoną został skupiony pod mostem. U wylotu mostu znajdował się płk Krok-Paszkowski wraz ze swoim sztabem⁷⁴. Po zakończeniu Rady Gabinetowej, w trakcie prowadzonych jeszcze walk, od strony Krakowskiego Przedmieścia do placu Zamkowego podjechało auto z prezydentem Wojciechowskim, lecz wobec trwającej strzelaniny szybko zawróciło⁷⁵. I batalion przeprowadzenie natarcia na plac Zamkowy okupił stratami 1 ciężko rannego i 3 lekko rannych żołnierzy⁷⁶. Po stronie przeciwnej bilans strat był bardziej niekorzystny – poległ 1 oficer i 4 żołnierzy, a 2 oficerów i kilkunastu żołnierzy było rannych⁷⁷. Pochodzący spod Sokołowa Podlaskiego kpr. Jaroszek z 22. pp wspominał:

Przeszliśmy do mostu Kierbedzia, przy nim stali żołnierze z 36 pp. [Legii – dop. autorów] akademickiej. Dwie nasze kompanie schodzące z mostu otrzymały silny ogień karabinów maszynowych. Kilku żołnierzy zostało rannych, reszta została na moście kryjąc się, jak kto mógł⁷⁸.

W omawianym czasie od strony Pragi zjawiły się dwa działony artylerii szkolnej z Rembertowa, którym po zameldowaniu się dowódca 22. pp polecił zerwać jezdnię i zapłużyć (zablokować, rozstawić – dop. autorów) jeden z działonów. Polecenie zostało szybko wykonane przez artylerzystów, a po chwili rozległ się silny wybuch. Był to strzał z rozstawionego działonu, którego dowódca dostrzegł wyłaniający się oddział artylerii wzmocniony dwoma samochodami pancernymi

⁷⁴ *Relacja gen. Henryka Krok-Paszkowskiego...*, s. 97; *Relacja płk. Henryka Pichety...*, s. 138; „Gazeta Świąteczna”, 16 maja 1926, dodatek nadzwyczajny, s. 2; *Relacja gen. bryg. Kazimierza Sawickiego...*, s. 196; A. Garlicki, *Z Sulejówka...*, s. 27; idem, *Józef Piłsudski...*, s. 514; idem, *Przewrót...*, s. 238.

⁷⁵ A. Garlicki, *Józef Piłsudski...*, s. 514; idem, *Przewrót...*, s. 238.

⁷⁶ *Relacja płk. Henryka Pichety...*, s. 139.

⁷⁷ A. Bełcikowska, op. cit., s. 15.

⁷⁸ Cytat za: <http://www.zsokolowa.com/tropami-tajemnic-ziemi-sokolowskiej/> [dostęp: 18.05. 2010].

i natychmiast samodzielnie zareagował. Strzał okazał się celny, bowiem trafiona została armata i samochód opancerzony, a reszta pojazdów cofnęła się nie próbując już dalszego ataku⁷⁹. Ofiarami śmiertelnymi wspomnianego strzału i dalszej walki był syn znanego redaktora „Kuriera Warszawskiego”, por. Szczepan Olchowicz z 1. dak oraz rtm. Edward Szymański⁸⁰. Do ataku ruszył także kpt. Janowski wraz ze swoim I batalionem, który nieco wcześniej opanował Zamek Królewski, a dowódca 1. kompanii ckm ogniem skierowanym przed oddział 30. pp SK błyskawicznie oczyścił przedpole⁸¹. Wymieniony wcześniej, pełniący obowiązki dowódcy 1. psk z Garwolina płk Kmicic-Skrzyński po latach wspominał:

Byliśmy w okresie wyczekiwania i bezczynności... Czekaliśmy... Przeciwniegi brzeg Wisły był obsadzony przez piechotę. Po pewnym czasie ruszył do natarcia przez most jakiś oddział piechoty. Rozległy się pierwsze strzały... a następnie przemówiła artyleria z tamtej strony mostu. Strzelała z placu Zamkowego wprost na most. Jedno lub dwa działa. Na moście – paru rannych. Pierwsi zaczęli strzelać z tamtej strony. Przynajmniej tak było koło mostu Kierbedzia, a zdaje się jeszcze nigdzie nie było dział... Powtórzony atak doprowadził do zajęcia placu Zamkowego, Zamku samego i bezpośredniej okolicy⁸².

Wykorzystując wolną drogę płk Krok-Paszkowski powziął decyzję maszerowania do głównych siedzib dowództwa wojsk rządowych. W tym celu rozkazał kpt. Pichecie przejść przez linie I batalionu i podążając dalej Krakowskim Przedmieściem i placem Saskim zajmując gmach SG i Komendę Miasta. Nie było to łatwe zadanie, bowiem

⁷⁹ A. Garlicki, *Z Sulejówka...*, s. 27; idem, *Józef Piłsudski...*, s. 514; idem, *Przewrót...*, s. 238; A. Czubiński, op. cit., s. 172. Gen. Krok-Paszkowski w swojej relacji pomylił działa artylerii i samochody opancerzone z tankietkami. *Relacja gen. Henryka Krok-Paszkowskiego...*, s. 97.

⁸⁰ A. Czubiński, op. cit., s. 172; *Relacja gen. Henryka Krok-Paszkowskiego...*, s. 97; A. Garlicki, *Józef Piłsudski...*, s. 514; idem, *Przewrót...*, s. 238.

⁸¹ *Relacja gen. Henryka Krok-Paszkowskiego...*, s. 97–98.

⁸² Cytat za: *Relacja gen. Ludwika Kmicic-Skrzyńskiego*, [w:] *Przewrót majowy 1926 r. w relacjach świadków i uczestników. Materiały Instytutu Józefa Piłsudskiego*. Wyboru dokonał i wstępem opatrzył A. Adamczyk, Londyn–Piotrków Trybunalski 2003, s. 78.

na skutek przerwania ognia na Krakowskim Przedmieściu znajdowały się tłumy wiwatującej na ich cześć miejskiej gawiedzi, które utrudniały wszelki ruch⁸³. Kpr. Jaroszuk z 22 pp tak zapamiętał ten moment:

Kiedy strzały przycichły wycofaliśmy się na Mariensztat, a stamtąd na Krakowskie Przedmieście i pod Zamek Królewski. Tu zastaliśmy tłumy cywilów krzyczące: Niech żyje marszałek Piłsudski! Wówczas dopiero zorientowałem się, o co chodzi. Przedtem nikt nam nie mówił, dlaczego jedziemy do Warszawy⁸⁴.

Na przedzie III batalionu 22. pp, całą szerokością ulicy, szła szpica wraz z kpt. Pichetą na czele, której zadaniem było rozgarnianie cywilów. Na wysokości Pałacu Rady Ministrów siedlecki oddział natrafił na ustawiony w poprzek ulicy zwarty kordon podchorążych OSP z nałożonymi na broń bagnetami. Kordon ten ubezpieczał pospieszną ewakuację rządu, który na wieść o wkraczających do miasta oddziałach wiernych Piłsudskiemu, postanowił samochodami przedostać się do Belwederu. Dowódca III batalionu zatrzymał szpicę, a dalej poszedł sam około 50 m, aby porozmawiać z dowódcą napotkanego oddziału. Kpt. Picheta poprosił napotkanego kapitana o przepuszczenie jego osoby, co też zostało uczynione. Po chwili do kordonu podszedł również dowódca 22. pp z żądaniem przepuszczenia pułku, lecz spotkał się z kategorię odmową oraz groźbą użycia broni. Wówczas płk Krok-Paszkowski zapytał, czy kordon ma także za zadanie bronić przejść bocznymi drogami, a uzyskując satysfakcjonującą go odpowiedź, cofnął się wraz z kpt. Pichetą do czoła III batalionu, a następnie dał mu rozkaz obejścia kordonu ulicą Kozią przez plac Teatralny i ulicę Wierzbową w celu wykonania wcześniejszego zadania. W tym samym momencie do dowódcy 22. pp podszedł ubrany po cywilnemu płk dypl. Jan Jagmin-Sadowski, który zaczął wytykać mu opieszałość w posuwaniu się naprzód, jak również udzielać rad dotyczących siłowego utorowania drogi poprzez natarcie. Płk Krok-Paszkowski skłął go, po czym pod groźbą aresztu, nakazał mu się oddalić. Płk Jagmin-

⁸³ *Relacja gen. Henryka Krok-Paszkowskiego...*, s. 98–99; *Relacja płk. Henryka Pichety...*, s. 138–139; A. Bełcikowska, op. cit., s. 15.

⁸⁴ Cytat za: <http://www.zsokolowa.com/tropami-tajemnic-ziemi-sokolowskiej/> [dostęp: 18.05. 2010].

-Sadowski z podobnymi uwagami zwrócił się także do kpt. Pichety, lecz także u niego nic nie wskórał⁸⁵.

22. pp pomaszerował do gmachu SG pod Grób Nieznanego Żołnierza, gdzie urzędował już płk dypl. Stanisław Burhardt-Bukacki. Kpt. Picheta obsadził swoimi żołnierzami parter budynku, po czym wzięwszy pluton 9. kompanii wraz z jej dowódcą por. Dokalskim, udał się do gmachu Komendy Miasta. Budynek ten został jednak już wcześniej ok. godziny 21.00 opanowany przez żołnierzy Batalionu Manewrowego z Rembertowa. Jego żołnierze przedostali się główną arterią, gdyż broniący jej wspomniany wcześniej kordon podchorążych, po zakończeniu ochrania ewakuacji Rady Ministrów odmaszerował w kierunku Belwederu. Wobec zastanej sytuacji dowódca III batalionu wraz z plutonem wrócił z powrotem do gmachu SG⁸⁶. Wieczorem 1. kompania I batalionu 22. pp obsadziła gmach Ministerstwa Spraw Zagranicznych mieszczący się w pałacu Brühla na rogu ul. Wierzbowej i placu Piłsudskiego⁸⁷.

Około godziny 21.00 do centrum Warszawy przyjechał marszałek Piłsudski, który od powrotu z mostu Poniatowskiego odpoczywał w koszarach 36. pp LA. Swoją kwaterę założył w zdobytym budynku garnizonowym na placu Saskim. Tu także znajdował się gen. Orlicz-Dreszer wraz ze swoim sztabem⁸⁸.

22. pp zatrzymał się na noc na placu Saskim, gdzie wówczas stał jeszcze, częściowo rozebrany, prawosławny sobór św. Aleksandra, patrolując wszystkie przejścia w kierunku miasta i Ogrodu Saskiego. Późnym wieczorem pod pomnikiem księcia Józefa Poniatowskiego żołnierze ustawili broń w kozły, a pułkowa orkiestra wykonała na placu krótki koncert, grając m.in. *Pierwszą Brygadę* ku uciesze wiewatujących tłumów, wznoszących okrzyki na cześć marszałka. Około

⁸⁵ *Relacja gen. Henryka Krok-Paszowskiego...*, s. 98–99; *Relacja płk. Henryka Pichety...*, s. 138–139; A. Bełcikowska, op. cit., s. 15.

⁸⁶ *Relacja gen. Henryka Krok-Paszowskiego...*, s. 98; *Relacja płk. Henryka Pichety...*, s. 139; W. Suleja, op. cit., s. 304.

⁸⁷ Za: <http://www.zsokolowa.com/tropami-tajemnic-ziemi-sokolowskiej/> [dostęp: 18.05. 2010].

⁸⁸ R. M. Watt, op. cit., s. 201–202; A. Garlicki, *Józef Piłsudski...*, s. 519; idem, *Przewrót...*, s. 235, 245.

godziny 22.00 miało miejsce zdarzenie obrazujące zwartość i charakter 22. pp. W gmachu SG zjawił się na pół godziny były adiutant pułku, który był w nim od momentu jego utworzenia – kpt. dypl. SG Tadeusz Wasilewski. Wspomniany oficer w konflikcie opowiedział się po stronie rządowej, jednakże dowiedziawszy się, gdzie siedlecki pułk przebywa, postanowił odwiedzić i zobaczyć dawnych towarzyszy broni. Około godziny 22.30 na plac Saski wjechał wojskowy samochód ciężarowy wiozący uzbrojony w karabiny oddział żandarmów i policji z Górnego Śląska. Wspomniany oddział jechał do ochrony członków rządu Witosa. Żołnierze zatrzymali auto, a policjanci i żandarmi zostali zatrzymani i ustawieni w głębi placu pod arkadami. Noc z 12 na 13 maja płk Krok-Paszkowski przespał na przyniesionym ze sztabu krzesło, a żołnierze obydwu batalionów tuż obok niego⁸⁹.

W tym miejscu warto wspomnieć, iż o godzinie 21.00 podjęta została pierwsza próba rozmów nt. zażegnania konfliktu. Piłsudski odbył rozmowę z marszałkiem sejmu Maciejem Ratajem, w której poinformował o przewadze sił stojących po jego stronie i chęci uniknięcia dalszego przelewu krwi. Po tej rozmowie marszałek Rataj udał się do Belwederu, gdzie prezydent Wojciechowski chłodno go potraktował, a cała misja mediacyjna zakończyła się fiaskiem. W nocy z 12 na 13 maja prezydent wydał dwie odezwy do armii, w których informował, że zbuntowały się dwa pułki piechoty i dwa pułki kawalerii, a na czele buntu stanął Piłsudski przelewający krew bratnią⁹⁰. Także w nocy do stolicy przybyły oddziały popierające rząd i prezydenta: 10. pp z Łowicza, 57. i 58. pp z Poznania. Jednostki te wyładowały się na stacji towarowej, obeszły rejon zajęty przez piłsudczyków i od południa wkroczyły do Łazienek⁹¹. 71. pp z Zambrowa/Ostrowi Mazowieckiej, ze względu na dywersję piłsudczyków na torach, przybył z opóźnieniem i wyładował się w rejonie podwarszawskich Ząbek. Nie mógł przebić się do stolicy, ponieważ na jego drodze stały

⁸⁹ *Relacja gen. Henryka Krok-Paszkowskiego...*, s. 99; *Relacja płk. Henryka Pichety...*, s. 139–140; A. Bełcikowska, op. cit., s. 15–17.

⁹⁰ A. Garlicki, *Z Sulejówka...*, s. 30, 32; idem, *Józef Piłsudski...*, s. 517–518; idem, *Przewrót...*, s. 242, 244; R. M. Watt, op. cit., s. 204.

⁹¹ R. M. Watt, op. cit., s. 203; A. Czubiński, op. cit., s. 179; A. Garlicki, *Józef Piłsudski...*, s. 517–518; idem, *Przewrót...*, s. 243.

pododdziały 36. i 13. pp, a w niedługi czas później poniósł straty w walce z 33. pp z Łomży⁹². Także w nocy w Komendzie Miasta odbyła się zaimprovizowana konferencja prasowa, w czasie której Piłsudski złożył krótkie, trzyzdaniowe oświadczenie⁹³.

Ciąg dalszy artykułu w kolejnym numerze.

Michał Jerzy Chromiński, Rafał Dmowski

Bibliografia

Źródła archiwalne

Wojskowe Biuro Historyczne – WBH (dawniej Centralne Archiwum Wojskowe – CAW)

Gabinet Ministra Spraw Wojskowych 1918–1939, sygn. I.300.1.483; sygn. I.300.1.484

Departament Piechoty MSWojsk., sygn. I.300.28.13

Departament Sprawiedliwości Ministerstwa Spraw Wojskowych, sygn. I.300.58.104

Gabinet Generalnego Inspektoratu Sił Zbrojnych, sygn. I.302.1.2

Oddział II SG, sygn. I.303.4.4932

Oddział V SG, sygn. I.303.9.1

Dowództwo Frontu Poleskiego, sygn. I.310.6.1-8

9. Dywizja Piechoty, sygn. I.313.9.1-80

Dowództwo Okręgu Korpusu I, sygn. I.371.1.128

Kolekcja Generałów i Osobistości (KGiO), sygn. I.480.289; sygn. I.480.520; sygn. I.480.526; sygn. I.480.554

Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce – IJP

Komisja Likwidacyjna Generała Lucjana Żeligowskiego, t. 9.

Źródła drukowane

12 do 16 maja 1926 r. w Warszawie. Przebieg tragicznych wypadków na podstawie komunikatów oficjalnych, prasy i spostrzeżeń świadków, Polska Agencja Wydawnicza, Warszawa 1926.

⁹² A. Czubiński, op. cit., s. 179. Kompania por. Stanisława Lisa-Błońskiego z 71. pp przeszła na stronę Piłsudskiego, a pułk wieczorem powrócił do Zambrowa/Ostrowi Mazowieckiej. Z kolei A. Garlicki podaje, iż na stronę Piłsudskiego przeszły 2 kompanie 71. pp, a jego resztki starły się nie z 33, a z 36. pp LA. Za: idem, *Józef Piłsudski...*, s. 518; idem, *Przewrót...*, s. 244.

⁹³ A. Garlicki, *Józef Piłsudski...*, s. 520–521; idem, *Przewrót...*, s. 248.

Cieślukowski Z., *Zamach stanu: materiały źródłowe do przewrotu majowego*, Warszawa 2002.

Dodatek Tajny Nr 5 do Dziennika Rozkazów Ministra Spraw Wojskowych Nr 17, 30 czerwca 1926.

Dziennik Personalny Nr 10, 19 marca 1927.

Garlicki A., Stawecki P., *Przewrót wojskowy w Polsce w 1926 r. Wybór dokumentów*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1977, nr 2; 1978, nr 1; 1979, nr 4.

Legiony Polskie 1914. Wybór materiałów źródłowych z zasobu Centralnego Archiwum Wojskowego, pod red. A. C. Żaka, Warszawa–Kraków 2014.

Rocznik Oficerski 1924, Warszawa 1924.

Rocznik Oficerski 1928, Warszawa 1928.

Relacje, pamiętniki i wspomnienia

Comte H., *Zwierzenia adiutanta. W Belwederze i na Zamku*, Warszawa 1976.

Grzędziński J., *Maj 1926*, Paryż 1965.

Haller S., *Wypadki warszawskie od 12 do 15 maja 1926 roku*, [w:] *O przewrocie majowym 1926. Opinie świadków i uczestników*. Wyboru dokonał i wstępem opatrzył E. Kozłowski, Warszawa 1984.

Jednodniówka 22 pp 1919–1920, Wilno 1920.

Mieszkowski J. T., *Wspomnienia dziennikarza socjalisty*, Warszawa 1971.

Piątkowski H., *Wspomnienia z wypadków majowych 1926 roku*, „Bellona” 1961, z. 3–4.

Przewrót majowy 1926 r. w relacjach świadków i uczestników. Materiały Instytutu Józefa Piłsudskiego. Wyboru dokonał i wstępem opatrzył A. Adamczyk, Londyn–Piotrków Trybunalski 2003.

Relacja gen. Ludwika Kmicic-Skrzyńskiego, [w:] *Przewrót majowy 1926 r. w relacjach świadków i uczestników. Materiały Instytutu Józefa Piłsudskiego*. Wyboru dokonał i wstępem opatrzył A. Adamczyk, Londyn–Piotrków Trybunalski 2003.

Relacja gen. Henryka Krok-Paszkowskiego, [w:] *Przewrót majowy 1926 r. w relacjach świadków i uczestników. Materiały Instytutu Józefa Piłsudskiego*. Wyboru dokonał i wstępem opatrzył A. Adamczyk, Londyn–Piotrków Trybunalski 2003.

Relacja płk. Henryka Pichety, [w:] *Przewrót majowy 1926 r. w relacjach świadków i uczestników. Materiały Instytutu Józefa Piłsudskiego*. Wyboru dokonał i wstępem opatrzył A. Adamczyk, Londyn–Piotrków Trybunalski 2003.

Relacja Wojciecha Pohoskiego, majora 7 Pułku Ułanów Lubelskich im. gen. Kazimierza Sosnkowskiego, [w:] *Przewrót majowy 1926 r. w relacjach świadków i uczestników. Materiały Instytutu Józefa Piłsudskiego*, Wyboru dokonał i wstępem opatrzył A. Adamczyk, Londyn–Piotrków Trybunalski 2003.

Relacja gen. bryg. Kazimierza Sawickiego, [w:] *Przewrót majowy 1926 r. w relacjach świadków i uczestników. Materiały Instytutu Józefa Piłsudskiego*.

Wyboru dokonał i wstępem opatrzył A. Adamczyk, Londyn–Piotrków Trybunalski 2003.

Relacja gen. Stanisława Skwarczyńskiego, [w:] *Przewrót majowy 1926 r. w relacjach świadków i uczestników. Materiały Instytutu Józefa Piłsudskiego*. Wyboru dokonał i wstępem opatrzył A. Adamczyk, Londyn–Piotrków Trybunalski 2003.

Polska generalicja w opiniach Marszałka Piłsudskiego, pod red. A. C. Żaka, Warszawa 2012.

Rybak J., *Pamiętniki generała Rybaka*, Warszawa 1954.

Witos W., *Moje wspomnienia*, cz. 2, Warszawa 1990.

Zbiory prywatne Michała Chromińskiego

Chromiński M. J., *Powstanie i organizacja 22. Pułku Piechoty w Siedlcach w latach 1918–1922*, praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. M. Wagnera i obroniona w 2010 r. w Instytucie Historii Akademii Podlaskiej w Siedlcach.

Zbiory prywatne Janusza Masłowskiego

Instrukcja na uroczystość zaprzysiężenia P. Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 3 czerwca 1926 r.

List płk. Henryka Krok-Paszkowskiego do żony z dn. 5 czerwca 1926 r.

Artykuły i opracowania

Ajnenkiel A., *Od „Rządów Ludowych” do przewrotu majowego. Zarys dziejów politycznych Polski 1918–1926*, Warszawa 1964.

Belcikowska A., *Walki majowe w Warszawie. 11 maj–16 maj 1926*, Warszawa 1926.

Benedykt S., *O przełomie majowym*, „Wiadomości” 1959, nr 2.

Chromiński M. J., *Udział III Okręgu Polskiej Organizacji Wojskowej w formowaniu 22. Siedleckiego Pułku Piechoty w 1918 roku*, „Szkice Podlaskie” 2011–2012, z. 19–20.

Chromiński M. J., *Zarys historii 22. pułku piechoty ochotniczej z Siedlec*, „Szkice Podlaskie” 2009–2010, z. 17–18.

Chromiński M. J., *Zarys historii Batalionu Zapasowego 22. Siedleckiego Pułku Piechoty w latach 1919–1922*, „Szkice Podlaskie” 2008, z. 16.

Chromiński M. J., *Zarys historii sztandaru 22. Siedleckiego Pułku Piechoty*, „Szkice Podlaskie” 2007, z. 15.

Cicirko Z., *Z kart historii piłki nożnej Wojskowego Klubu Sportowego 22. Pułku Piechoty w latach 1922–1939*, „Szkice Podlaskie” 2003, z. 11.

Czubiński A., *Przewrót majowy 1926 roku*, Warszawa 1989.

Dmowski R., *Udział 22 pułku piechoty w przewrocie majowym*, „Szkice Podlaskie” 2001, z. 9.

Diżakowski M., *Działalność wojskowo-niepodległościowa generała Franciszka Józefa Sikorskiego w latach 1908–1918*, „Rocznik Archiwalno-Historyczny Centralnego Archiwum Wojskowego” 2011, nr 4/33.

Garbaczewski J., *Kadra oficerska 22 Pułku Piechoty (Siedlce) w latach wojny 1918–1921*, „Szkice Podlaskie” 2000, z. 8.

Garbaczewski J., *Kawalerowie Orderu Virtuti Militari Siedleckiego 22 Pułku Piechoty za wojnę 1918–1921 r.*, Siedlce 1995.

Garlicki A., *Józef Piłsudski 1867–1935*, Kraków 2009.

Garlicki A., *Z Sulejówka do Belwederu*, Warszawa 1990.

Garlicki A., *Przezwrot majowy*, Warszawa 1979.

Gnat-Wieteska Z., *Gabinet Wojskowy Prezydenta Rzeczypospolitej w latach 1926–1939*, „Niepodległość i Pamięć” 2006, nr 22.

Izdebski J., *Dzieje 9 Dywizji Piechoty 1918–1939*, Warszawa 2000.

Jędrzejewicz W., J. Cisek, *Kalendarium życia Józefa Piłsudskiego 1867–1935*, t. 2, 1926–1935, Wrocław–Warszawa–Kraków 1994.

Jędrzejewicz W., *Józef Piłsudski. 1867–1935. Życiorys*, Londyn 1982.

Kłapeć J., *Szpitala warszawskie i służba zdrowia podczas zamachu majowego*, [w:] *Zamach stanu Józefa Piłsudskiego 1926 roku*, pod red. M. Siomy, Lublin 2007.

Korpus poleski 1918–1928, Brześć nad Bugiem 1928.

Kospath-Pawłowski E., S. Maksimiec, B. Martowicz, P. Matusak, G. Nowik, D. Radziwiłłowicz, *9 Dywizja Piechoty w dziejach oręża polskiego*, Pruszków 1995.

Kowalczewski B., *Zarys historii wojennej 22-go Pułku Piechoty*, Warszawa 1930.

Leinwand A., *General Franciszek Sikorski: Dowódca Grupy Obrony Lwowa w 1939 roku*, „Niepodległość i Pamięć” 1995, nr 2/3.

Majchrowski J. M., *Ulubieniec Cezara, Bolesław Wieniawa-Długoszowski. Zarys biografii*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1990.

Matusak P., Winter A., *Siedlce 1918–1939* [w:] *Siedlce 1448–1995*, pod red. E. Kospath-Pawłowskiego, Siedlce 1996.

Matuszak T., *9 Dywizja Piechoty w latach 1919–1939 w zasobie aktowym Centralnego Archiwum Wojskowego*, „Szkice Podlaskie”, 1999, z. 7.

Nałęcz D. i T., *Józef Piłsudski – legendy i fakty*, Warszawa 1987.

Nałęcz T., *Rządy Sejmu 1921–1926*, Warszawa 1991.

Olstowski P., *General Gustaw Orlicz-Dreszer (1889–1936). Dowódca wojskowy i działacz społeczno-polityczny*, Toruń 2000.

Pobóg-Malinowski W., *Najnowsza historia polityczna Polski 1864–1945*, t. 2, 1919–1939, Londyn 1956.

Sejmy Drugiej Rzeczypospolitej, pod red. A. Zakrzewskiego, Warszawa 1990.

Stawecki P., *Słownik biograficzny generałów Wojska Polskiego 1918–1939*, Warszawa 1994.

Suleja W., *Józef Piłsudski*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1995.

Tobera M., „Z balkonu na bruk” (*Adolf Nowaczyński*), „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1992, nr 31/3–4.

Watt R. M., *Gorzka chwala, Polska i jej los 1918–1939*, Warszawa 2011.

Woszczyński B., *Wypadki majowe 1926 roku w liczbach*, „Najnowsze dzieje Polski. Materiały i studia z okresu 1914–1939”, 1966. t. 10.

Woyno J., *Z dziejów Polskiej Organizacji Wojskowej na Podlasiu (1914–1918)*, „Szkie Podlaskie” 1999, z. 7.

Zamach stanu Józefa Piłsudskiego 1926 roku, pod red. M. Siomy, Lublin 2007.

Zieliński H., *Historia Polski 1914–1939*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1985.

Strony internetowe

<http://www.zsokolowa.com/tropami-tajemnic-ziemi-sokolowskiej/> [dostęp: 18.05.2010].

<http://jpilsudski.org/artykuly-publicystyka-felietony/felietony/item/2212-zwiazek-strzelecki-w-maju-1926-r> [dostęp: 3.03 2016].

Prasa

„Żołnierz Polski” 1924, nr 9.

„Muzyk Wojskowy” 1926, nr 6.

„Biuletyn Okręgu Stołecznego Związku Legionistów” 1938, nr 5.

„Gazeta Polska”, 5 sierpnia 1926, nr 177.

„Kurier Warszawski”, 14 maja 1926, nr 131; 15 maja 1926, nr 132.

„Warszawianka”, 18 maja 1926, nr 133.

„Gazeta Lwowska”, 6 czerwca 1926, nr 125.

„Gazeta Bydgoska”, 15 maja 1926, nr 110; 18 maja 1926, nr 112; 19 maja 1926, nr 113; 20 maja 1926 r., nr 114; 1 czerwca 1926, nr 123; 6 czerwca 1926, nr 127.

„Gazeta Świąteczna”, 16 maja 1926, dodatek nadzwyczajny.

„Ilustrowana Republika”, 5 czerwca 1926, nr 154.

„Nadwiślanin, gazeta Ziemi Chełmińskiej”, 9 czerwca 1926, nr 46.

Film

Sztandar Wolności, reż. R. Ordyński, prod. Patria-Film, Falanga, 1935.

The role of the 22nd Siedlce Infantry Division in May events of 1926 (Part 1)

Keywords

Poland in 1918–1939, May Coup d'État of 1926, Polish Army, 22nd Infantry Division

Abstract

May 2016 marks the 90th anniversary of military coup events (commonly known as May Coup d'État) carried out in 1926 by Józef Piłsudski. The aim of this article is to organise and present information on the actions taken by the 22nd Infantry Division in May 1926, as found in archives and various publications, as well as to bring forth the results of background research conducted by the authors of the article. The text is divided into two parts. The first one discusses the developments preceding the May events in Warsaw and describes the actions taken by the 22nd Infantry Division in the capital city before the night of 12 to 13 May 1926.

Die Beteiligung des 22. Infanterie-Regiments aus Siedlce an den Ereignissen im Mai 1926 (Teil I)

Schlüsselwörter

Polen 1918–1939, Maiputsch 1926, Polnische Armee, 22. Infanterie-Regiment

Zusammenfassung

Im Mai 2016 feiern wir das 90. Jubiläum des militärischen Putsches (der umgangssprachlich Maiputsch genannt wird), der von Józef Piłsudski 1926 durchgeführt wurde. Dieser Artikel hat zum Ziel, die Informationen über die Handlungen des 22. Infanterie-Regiments im Mai 1926, die in Archiven und verschiedenen Publikationen verstreut sind, zu ordnen und darzustellen sowie die Ergebnisse der durch die Autoren der vorliegenden Arbeit in eigener Regie durchgeführten Quellenforschungen, die sich auf dieses Thema beziehen, zu präsentieren. Der Text besteht aus zwei Teilen. Im ersten Teil wurden die dem Geschehen im Mai in Warschau vorausgehenden Ereignisse und Handlungen des 2. Infanterie-Regiments in der Hauptstadt in der Nacht vom 12. zum 13. Mai 1926 behandelt.

Участие 22-ого пехотного полка из Седлец в майских событиях 1926 года (часть I)

Ключевые слова

Польша в 1918–1939 годах, Майский переворот 1926 г., Войско Польское/Польская армия, 22 пехотный полк

Краткое содержание

На май 2016 года приходится 90-я годовщина событий связанных с военным путчем (называемого Майским переворотом), проведённым Юзефом Пилсудским в 1926 году. Целью сегодняшней статьи является систематизация находящейся в архивах и в разного рода публикациях информации о действиях 22 пп в мае 1926 года, а также представление результатов личных исследований источников, проведённых авторами представляемой работы, касающихся этой темы. Текст поделён на две части. В первой рассмотрены события в предшествующие майским событиям в Варшаве, а также действия 22 пп в столице Польши в ночь с 12 на 13 мая 1926 года.